

CAPUT IX.
DE FEBRIBUS.

I.

Febbris est actus naturæ autocraticus, quo sub pulsu celeri & frequenti, motibusque secretoriis & excretoriis extra ordinem quidem auctis, adequate tamen susceptis, materiam aliquam corpori noxiam, partibusque vel fluidis damnum inducentem, aut minitantem, quovis possibili modo corrigere, subigere, vel e corpore eliminare intendit: eoque ipso graviora damna præoccupare studet atque conatur.

SCHOL.

Ex hac febris definitione patet, id, quod vulgo febris vocatur, non esse morbum aut læsionem, sed remedium naturale, contra læsionem a natura adhibitum, quamvis hoc remedium revera aliquas molestias, quas symptomata vocamus, post se trahat junctasque habeat, quæ illud necessario, ut umbra corpus, sequuntur.

Dicimus autem, motus hos secretorios & excretorios extra ordinem esse auctos, quoniam nullatenus sunt novi, aut ab œconomia animali plane alieni, sed essentialiter plane iidem, quibus tota nostra vita quotidie conservatur atque absolvitur: cum autem ejusmodi causæ materiales, quæ hosce motus extraordinarios quoad gradum postulant, non omni tempore dieque in corpore præsto sint, ideo neque quotidie talis motuum secretoriorum & excretoriorum gradus requiritur, multo minus occurrit.

II.

Sunt tamen hi motus ut plurimum adequate suscepti.

SCHOL.

Non equidem afferimus, hos motus proportionem physicam ad amulsum semper pro causæ præsentia quadrare; interim tamen generaliter semper hi motus ita sunt comparati, ut materiæ noxiæ subtractionem & excretionem maxime ordinatam intendant: id quod exinde adparet,

quod 1. totus ille actus in omni febre ad unam aliquam excretionem in genere tendat; 2. quod hanc excretionis intentionem ordinarie præparatio aliqua antecedit: 3. quod ordinarie in singulis febrium speciebus motus excretorii fiant, tam pro conditione materiæ excernendæ, quam pro loco, ubi materia excernenda hæret aut hospitatur, adæquati & proportionati, prout hoc facile adparet in quibusdam intermittentibus, quarum causa materialis crudior, in primis viis oberrans, excretionibus anotericis aut catothericis ansam præbet, quemadmodum in plurimis continuis materiæ subtilioris, in humoribus sedem habentis, excretio & motus a centro ad & per peripheriam contingere solet.

III.

Febres inter se invicem differunt variis respectibus: & quidem 1. ratione PERIODI, ac generalis decursus, quem ordinarie servant.

SCHOL.

Hoc intuitu differunt febres *acuta* a *chronicis*: quarum illæ vere acute non modo incipiunt, sed etiam cursum suum sine intermissione accelerant, ita, ut breviori temporis spatio totum decursum, eventu vel vitali ac salutari, vel funesto absolvant.

Hæ vero non modo leniori, sed & tardiori gradu incedunt, diutiusque durant, & non per dies, sed per septimanas, imo menses terminantur, cujus census sunt omnes intermittentes, lenta & hæctica.

IV.

2. Differunt quoque ratione TYPI, quem singula species respectu recurrentium paroxysmorum format.

SCHOL.

Respectu hujus typi, singulæ speciei proprii, ex acutis aliæ sunt *continua*, aliæ *continentes*: ex chronicis vero intermittentes variæ.

Continuæ plenariam paroxysmorum intermissionem nullam, remissionem tamen aliquam agnoscunt, sive illa magis aut minus manifeste, tempore matutino, sive vespertino, sive quocunque alio, statim tamen ac certo, contingat.

Conti-

Continentes nec remissionem nec intermissionem ullam habent, sed a prima invasione ad declinationem usque uno impetu durant; ad quam classem pertinet ephemera, & synochus, tam simplex, quam putrida.

Intermittentes autem se ipsas dividunt in quotidianas, tertianas & quartanas: quæ omnes perfectas paroxysmorum intermissiones servant, & ægris orthostadium tempore intercalari permittunt, atque, quamdiu simpliciter tales manent, legitimæ audiunt, si autem multum ab ordine recedunt, anomalæ, spurix, duplicatæ aut compositæ vocantur.

V.

3. *Nec minor occurrit differentia febrium, respectu CAUSARUM manifestiorum antecedentium, aut concurrentium.*

SCHOL.

Hoc intuitu occurrunt *febres biliosa*, si nempe post iracundiam perpessam bilis commota aut effusa, vel in massam sanguineam delata, motibus febrilibus, sanguinisque intestinis vehementioribus ansam præbet, vel in intestinis, eorumque tunica interiore, aut etiam in ventriculo, rodendo vel ardendo, sensationem molestam, ac inflammationem producit.

Sanguinea, si propter sanguinis abundantiam solam, vel pro fine evacuationis sinceræ per hæmorrhagias, vel pro dissolutione in serum, & imminutione resolutoria per sudores largissimos, motus illi extraordinarii instituuntur.

Catarrhales, quæ ut plurimum excretionum periphericarum suppressiones, & retrocessionès pro causâ agnoscunt.

Lactea, si puerperis aut nutricibus a lacte stagnante eveniant.

Lochiales, si in iisdem puerperis lochiorum fluxus impeditus, aut penitus suppressus, causam suppeditaverit.

Inflammatoria & vulneraria, quando vel partis cujusdam internæ nobilioris inflammationem sequuntur, vel vulneribus gravioribus superveniunt.

VI.

4. *Alia occurrit differentia, respectu SYMPTOMATUM cum febribus complicatorum, vel essentialiter ad illas pertinentium*

SCHOL.

SCHOL.

Hac ratione in considerationem veniunt ex acutarum & continuarum classe, *exanthematica*, quales sunt petechiales, & petechizantes, purpuratæ albæ & rubræ, papulares, erysipelacæ, scarlatinæ, variolæ atque morbilli.

His aliqui medicorum alias adhuc subdivisus species adjunxerunt, a certis excretionum symptomaticarum speciebus desumptas, & aliquando in paucis quibusdam individuis observatas, quæ tamen hanc considerationem non merentur, ut certam febrium speciem constituere valeant: cujus generis sunt sudatoriæ, vomitoriæ, aliæque.

VI.

Quinta febrium differentia desumitur a propria febris INDOLE, qua ratione a benignis differunt malignæ.

SCHOL.

Ad priorum classem pertinent tam intermittentes legitimæ omnes, quam ex acutis & continuis illæ, quibus, licet multi afficiantur, pauci tamen e medio tolluntur, vel sub multis anomalis symptomatibus, gravissimo periculo subjiciuntur, sed plurimi sub placidis ac legitimis motibus secretoriis & excretoriis ad sanitatem perveniunt.

Ad posteriorum vero numerum referendæ sunt, ex acutis, illæ omnes, quæ propter materiæ peccantis specialem constitutionem, eamque neque per artem, neque naturæ motibus alterabilem, aut secretioni & excretioni non obedientem, in plurimis aut aliquibus ægrotis, eventum salutarem non fortiuntur, sed ubi citra turbationes febris extraneas, sive a regimine, sive a therapia præpostera provenientes, ægri sub gravioribus symptomatibus cardialgicis, convulsivis, lipothymicis, pulsum debilitatoriis, decumbunt, aut moriuntur: cujus generis sunt ipsa pestis, & febres pestilenciales, nec non aliquando reliquæ exanthematicæ & contagiosæ, præsertim si epidemica constitutio accedat.

Nec desunt ex intermittentibus, quæ, si ad anomalias varias, aut complicationes cum aliis accedant, eventum deleterium, licet rarius, post se trahunt, & malignitatis speciem, latiore tamen sensu factum, redolent.

VIII.

6. *Ultimo tandem occurrit differentia febrium EPIDEMICARUM, & SPORADICARUM.*

SCHOL.

Spectat hæc differentia ad invasionem febrium, quatenus individua pauca vel plura, uno eodemque tempore, ab una eademque febris specie, in uno vel pluribus locis, corripiuntur.

Epidemica enim dicuntur, quæ populariter, vel cum, vel sine contagio, multos homines uno eodemque modo & tempore, a causa universalis, tunc temporis in aëris peculiari constitutione quærenda, afficiunt, atque invadunt, eademque methodo generaliore apud omnes, per certas secretiones & excretiones absolvuntur, eundemque generalem exitum, sine respectu evidentiore ad causas individuales, temperamentum, ætatis, diætæ, vitæ generis, regiminis, morborum prægræforum, sortiuntur.

Sporadica vero febres dicuntur, quæ hinc inde sub eodem quidem schemate plures personas, numero tamen longe minori, quam in casu priore invadunt, apud quas tamen generaliter iidem errores in diætâ, victu, vitæ genere, animi pathematibus, commissi, aut temperamentorum, humorumque constitutiones similes, ut causæ legitimæ antecedentes, accusari possunt.

IX.

De subjecto febrium, si questio formatur, generalissimum illud est genus humanum.

SCHOL.

De aliis enim animantibus non æque certum est, illa febricitare, nisi paucissima quædam exempla analogum quid exhibeant, quod tamen magis ad curiositatem observationis, quam ad scopum medicum primum, qui cum corpore humano commercium habet, pertinet.

X.

Specialius subjectum illa constituunt individua, que indolis sunt activioris, & alacrioris, ad suscipiendum motus.

Cöschwitzii Pathologia.

C c

SCHOL.

SCHOL.

Notissimum est, non omnes homines seorsim consideratos febribus laborare, quin potius magnus illorum numerus occurrat, qui per totam vitam ad senium usque, ne unica quidem febrium specie, multo minus diversis, pluribus, variisque decubuerunt aut laborarunt. Unde potius temperamenta cholericæ & sanguineæ, præ reliquis prona existunt ad febres, cum utique specialis promptitudo ad motus exercendos in hoc negotio requiratur.

Nullatenus tamen reliqua temperamenta in totum excludimus a subiecto febrium; cum temperamenta puriora atque simplicia sint rariora, ideoque ex varia temperamentorum mixtura, dispositio aliqua concurrere possit, aut causæ individuales & occasionales aliquando aliquid conferre soleant.

XI.

Præterea id certissimum manet, quod ad minimum non omnia temperamenta, neque omnes ætates singulis febrium speciebus æque facile subjiçiantur, sed certæ febres certis quoque familiares maneant temperamentis ac ætatibus.

SCHOL.

Hoc intuitu videmus biliosas atque ardentes cholericis, benigniores acutas sanguineis, quartanas melancholicis principaliter familiares esse. Ex eodem fundamento ætatis quoque diversitas considerationem subit, quod nempe juniores præ senibus facilius afficiantur febre, & si senes iisdem corripiantur, hi longe difficilius graviusque illis decumbant, imo haud raro sub intermittentibus simplicioribus plane succumbant.

XII.

Observarunt aliqui, quod etiam sexus sequior præ virili, in genere minus subjiçitur febribus.

SCHOL.

Id quod ex eodem fundamento minoris activitatis petitum esse videtur, nec generaliore considerationis dignitate caret, licet in hoc sexu merito temperamentorum quoque respectus sit habendus.

XIII.

XIII.

Subiectum specialissimum febrium neque cor, aut alia corporis pars solida, neque sanguis aut alius humor, solitarie dici aut constitui potest.

SCHOL.

Motæ circa hanc rem quæstiones ortum duxisse videntur ex defectu veræ medicæ considerationis, veræ formalitatis febris. Haud enim dici potest, quod sub febre, generaliter considerata, ulla corporis pars sit excepta ab universo negotio; cum enim totum negotium absolvatur motibus secretoriis & excretoriis, pro his absolvendis autem solidæ & fluidæ partes conspirare debeant, in genere etiam omnes huc concurrere debent.

De reliquo tamen cor, tanquam primarium circulationis sanguinis instrumentum, & sanguis, ut humor universalissimus, omnium manifestissime motuum alterationes patiuntur, omnium sensus incurrentes, quas reliquæ minus manifestæ atque palpabiles in toto corpore organisque secretoriis & excretoriis sequuntur.

XIV.

Causa materialis, propter quam febris accenditur, est varia, pro diversitate speciei febrium.

SCHOL.

Crudior nempe materia & minus activa, in febribus chronicis ac intermittentibus: subtilior vero, magisque activa, imo aliquando agilissima, in acutis atque continuis: semper tamen ita comparata, ut præsentia illius, toti œconomix animalis, vel quoad partium solidarum texturam, vel quoad fluidarum mixtionem, (quæ mixtionem solidarum simul pedissequam habet) vel quoad actionum vitalium, aut rationalium, turbationem, damnum aliquod notabile, aut fonticum atque funestum, vel proxime vel successively contrahere possit, ideoque nature æstimationem legitimam mereatur.

XV.

Causa finalis febrium, est materia morbifica eliminatio, aut quantum natura vires permittunt, correctio, & preparatio,

tio, ut œconomia animalis salva seruetur, & mixtionis omnimoda turbatio avertatur & præcaveatur.

SCHOL.

Hæc naturæ intentio, si obtinetur, effectum februm eventumque salutarem comitem habet; sin minus, de naturæ insufficientia ad materiam præsentem, vel quantitate, vel qualitate ipsius motus superantem, aut turbatione in motibus salutariter susceptis, per animi pathemata, aut therapiam, amethodos institutam, testimonium affert.

XVI.

Causa efficiens est ipsa natura.

SCHOL.

Hæc enim, (prout in physiologicis jam demonstratum est) tanquam principium agens, vitæ & corporis proprii conservationi invigilans, motus illos secretorios & excretorios non modo pro rei necessitate extra ordinem auget, sed eò quoque dirigit, ut materia eliminanda ad debita excretionum organa perveniat. Ad quem actum exequendum instrumentum suppeditant variæ corporis partes solidæ fibrosæ molles, quippe quæ motibus exequendis aptissimæ sunt, quorum tamen motum fluidæ sequuntur, & ita cum illis conjunctim secretionibus & excretionibus inferviunt.

Febres acutæ simplices ac benignæ. Febris Ephemera.

I.

Ephemera est febris acuta continens, unum solummodo diem durans, sine horrore febrili, cum astu præternaturali, capitis dolore, respiratione brevi & quasi oppressa, invadens atque ordinarie sudore largiore iterum intra nyctibimerum transiens, post sanguinis organicam commotionem ortum capiens.

SCHOL.

SCHOL.

Est itaque hæc omnium febrium brevissima species, & respectu periodi, quam servat, acutissima, præterea tamen, respectu eventus, minime funesta, sed levissima. Distinguit sese ab omni alia febre, solo hoc essentiali signo, quod unicum formet paroxysmum, non ultra 24. horas durantem, neque post illas recurrentem. Unde sub prima invasione certo pro tali declarari nequit, sed a posteriori demum agnoscitur.

Continens dicitur hæc febris, quoniam sub ipsius duratione atque decursu nulla alternatio, neque remissionis, neque intermissionis occurrat. Æstus de reliquo, licet præternaturalis existat, non tamen excessivus, aut cum aliis acutis facile æquiparandus est.

II.

Subiecta hujus febris ordinariæ sunt individua juniora, & plethorica.

SCHOL.

Juniores enim personæ non modo ex naturalibus causis, alibi jam indigitatis, magis ad statum plethoricum dispositi sunt, sed sanguine quoque magis activo gaudent, ut ita, accedentibus causis occasionalibus, tanto facilius talis commotio oriri possit.

III.

Causa hujus febris materialis proxima est sanguis abundans, particulis sulphureis copiosis refertus.

SCHOL.

Cum enim ex historia morbi jam pateat, plethoricos potissimum subiectum ephemeræ constituere, exinde facile ac tacite quasi patescit, quod abundans sanguis causam constituat, non tamen sola mole physica peccans, sed ita dispositus, ut accedente causa alia, plethora quoque commota accedat: ita ut ab organica & intestina sanguinis commotione localis ipsius motus etiam augeatur, & ita pulsus quoque mutationem subeat, quæ adeo usque increbescit, ut resolutio sanguinis in serum copiosum tenuè sequatur, & ita natura sanguinem sub motu auctiore attenuatum, sudore largiore excernat, atque mediate imminuat.

IV.

Causa occasionalis proximæ ordinariæ est externa.

SCHOL.

Hinc ut plurimum observatur, quod hæc febris ordinariæ sequatur vel corporis universaliores motus exagitorios, præcipue sub calida tempestate susceptos, & ultra modum continuatos, cursorios videlicet, saltatorios, aliosve: vel particulares, solius quasi sanguinis commotiones organicas, ab aëre calidiore excitatas; unde haud raro accidit, hanc febrem excitari a graviore solis æstu, vel totum corpus, vel specialiter nedum caput feriente.

V.

Remotiores ex hac causarum classe possunt solentque esse errores dietetici, brevi tempore ante accessum commissi.

SCHOL.

Hoc respectu potissimum accusari meretur tam diæta vinosa spirituofo calida, diutius jam usurpata: in specie potuum spirituosorum, inebriatorum ac vinosorum, immediate & proxime facta ingurgitatio.

Synochus simplex.

VI.

Synochus simplex est febris acuta continens, summo mane ut plurimum egrotantes invadens, sine horrore antecedente perceptibili, cum æstu insigni, sine remissione fere æqualiter usque ad finem totius periodi continuante: ordinariæ ad primum septenarium excurrens, tuncque critica hæmorrhagia, vel critico sudore cessans.

SCHOL.

Quamvis hæc febris non sub primo statim initio ad summum deveniat gradum, sed aliquo modo successively incrementum capiat suum, nihilominus tamen continentia typi sese in eo manifestat, quod nullam vel remissionem vel intermissionem paroxysmorum formet, sed æqualiter quasi procedat, donec impetrato fine, quem natura intenderat, iterum æqualiter cesset transseatque.

Est autem ille finis hujus febris, ut sanguinis quantitas simpliciter imminuatur; quapropter tacite quasi hæc febris incipit, sine prægresso notabili horrore aut frigore, cum ad solam resolutionem sanguinis in ferum, aut evacuationem ipsius sinceram, non æque necessarium sit, ut interna organa colatoria expandantur, aut dilatentur, sed dictus effectus celeriore fortioreque transpulsu per partes spongiosas facile absolvi queat. Qui effectus imminutorius ordinarie circa dies criticos, vel hæmorrhagia largiore, vel largissimi sudoris profusione, vel per utramque sese manifestat, febrique terminum ponit.

VII.

Differt hæc febris aliquando gradu non modo impetus, sed etiam temporis durationis atque effectus.

SCHOL.

Quando enim causa levior, aut quantitate minor adest, tunc aliquando contingit, ut gradus febris sit lenior, atque periodus brevior existat, unde in tali casu ad quartum usque diem saltem extenditur, & multoties solo sudore largiore, instar ephemeræ, terminatur, atque finitur. Quam ob rationem quoque nos ephemeræ plurium dierum nullam injecimus mentionem, cum hæc determinatio aliquam contradictionem involvat, ideoque rectius statuendum esse putemus, eam febrem, quam medici alias hoc titulo insigire solent, synochum leviolem esse.

VIII.

Subiectum hujus febris constituunt & juniores, & eximia plethorici, præsertim cholericæ, & cholericæ-sanguinei.

SCHOL.

Juniora enim corpora ad generationem multi sanguinis sunt aptiora, quoniam ut plurimum non modo voraciora existunt, sed facili quoque negotio, respectu aliarum commotionum corporis & sanguinis, excedunt. Cholericæ vero, & cholericæ-sanguinei præ aliis sanguine gaudent particulis sulphureis copiose referto, ideoque mobiliore & agiliore, nec non majore ad suscipiendos motus, quoad partes solidas, promptitudine. Hinc tales febres sub temperamenti, ætatis, & plethoræ concursu tanto facilius excitantur.

IX.

Causa materialis proxima atque primaria est sanguis, quantitate excessiva peccans.

SCHOL.

Hæc enim sanguinis abundantia, physica sua mole peccans, molesta existit viis, per quas sanguis moveri debet, eas infarciendo, distendendo, prægravando, quo ipso partim progressus sanguinis liberior successu temporis impeditur, partim diversis craseos læsionibus ansa præbetur: unde necessitas naturalis postulat, ut ipsius imminutione adæquata ac temperata, ejusmodi fanitatis damna præoccupentur.

X.

Remotiores antecedentes causæ petenda sunt a vitiis diætæ & generis vitæ.

SCHOL.

Cum itaque notissimum sit, plethoricum statum ortum capere ac incrementum ex diætâ plena, lauta, vitæque genere otioso, prout hoc sub cap. de plethora fufius explicavimus, hic crambem semel adpositam non recoquimus, sed causas, ibi propositas, tanquam generaliores & remotiores huc quoque adplicamus.

XI.

Occasionales commotionis febrilis causæ proximiores sunt ordinariæ, vel excessus inebriativi, vel motus corporis exæstuatorii nimii, vel graviora animi pathemata iracunda.

SCHOL.

Ab his enim omnibus organica sanguinis commotio atque expansio producitur, quæ plethoram, physice peccantem, naturæ magis molestantam reddit, hancque excitat, ut contra materiam hanc, corpori molestantam, motibus extraordinariis insurgat, eosque tamdiu continuet, donec materiam illam ex parte imminuerit, & evacuaverit.

Synochus putrida.

XII.

Synochus putrida est febris acuta continens, malignitatem compli-

complicatam habens ex causa aliena, sanguini inhirente, a natura tam pro imminuendo & resolvendo sanguine abundante, quam pro excernenda malignitatis causa, suscepta, sine omni remissione, ab initio ad solutionem usque decurrens.

SCHOL.

Quemadmodum vox synochi in genere significat, secundum Galenum, febris continuæ talem speciem, quæ nullis plane distincta est accessionibus aut reduplicationibus: & sub antecedente titulo synocha simplex pertractata fuit, ita in præsentī composita quasi febris indigitatur, ab illa in tantum distincta, quod non equidem ratione typi, sed potius ratione indolis composita adpareat.

Typus enim in utraque febre idem est, uti veteres scriptores, in quorum monumentis potissimum hujus febris mentionem factam esse scimus, testantur, qua de re & Sennertus, & Riverius, aliique legimur: causa autem materialis duplex videtur, quarum altera benigna est, altera vero malignitatem spirat, ita ut hæc febris quasi ex benigna & maligna composita dici possit.

Unde authores quoque pro demonstratione ejusdem, utriusque febris, typi, eandem quoque utrique tribuunt atque adscribunt divisionem, in *acmaesticam*, quando eodem vigore quo cœpit, nec invalescendo, nec decrescendo æqualiter progreditur: *epacmaesticam*, si gradu semper augetur, & de horis in horas æqualiter citra omnem remissionem increbescit: & *paracmaesticam*, quando equidem sine intermissione & remissione æqualiter ad statum usque continuatur, sed paulatim de die in diem decrescendo decurrit.

XIII.

Differt hæc febris a præcedente tam gradu, quam duratione.

SCHOL.

Cum enim duplex hic subsit causa, majorque labor requiratur, omnia febrilia symptomata, & ipse gradus febris, majorem exacerbationem præ se ferunt, quam in synocho simplici, nec minus tota febris longiorem decursum servat, & ad plures septenarios facile durat, cum simplex ut plurimum uno septenario absolvatur: facilius enim utique est, ut sub motu illo sanguinis auctiore, sanguis simpliciter vasa perumpat, ac hæmorrhagia excernatur, aut attritione valida per partes spon-

Colehwitzii Pathologia.

D d

giosas

giosas in serum tenue dissolvatur, quam ut materia illa sulphurea atque subtilis, colatoriorum poros facile effugiens, simul fecernatur, & excernatur.

XIV.

Subjecta hujus febris præ aliis sunt juniores, plethorici & cholericici, peculiari præcipue sanguinis discrasia laborantes.

SCHOL.

Juniores enim præ aliis ut plurimum magis ad plethoram sunt dispositi: plethora autem primarium hujus febris constituit fomitem, & ex temperamento major accedit discrasia sanguinis sulphurea, majorque ad morus activitas, unde major etiam febris exacerbatio, quoad gradum & moram, ortum capere potest.

XV.

Causa hujus febris materialis proxima & primaria, eadem est, quam in præcedente designavimus.

SCHOL.

Sanguis nempe excessiva quantitate peccans, nunc specialiter & extra ordinem intestine commotus, qui ad productionem febris synochæ, qua talis, sufficere potest.

XVI.

Quod autem putrida inde synochus evadat, causa specialis est quærenda in discrasia sanguinis conjuncta, humorum temperatam & naturalem miscelam ladente.

SCHOL.

Hæc ordinarie esse solet discrasia sanguinis valde sulphurea, acris ita, ut ab illius præsentia sanguis quantitate peccans, simul valde tenuis, activus, expansus & mobilis evadat, & intestino motu p. n. aucto, ad dissolutionem properante, agitetur: unde sub hac febre non sola sanguinis imminutio, sed simul hujus materiæ sulphuræ secretio & excretio a natura intenditur. Neque diffitemur, quod aliquando speciale quoddam miasma ex aëre attractum, subtile, activum, fermentescibile, ad massam sanguineam accedens, eundem effectum producere possit.

XVII.

Occasionales causa proximiores eadem sunt cum illis, quas præ-

precedenti febre assignavimus; quibus præterea sanguinearum evacuationum naturalium suppressiones, aut artificialium neglectiones, adjungimus.

Febris catarrhalis benigna.

XVIII.

Febris catarrhalis benigna est febris continua, ut plurimum vere vel autumno, horis vespertinis, cum horrore agros invadens, quem ætus febrilis excipit satis tolerabilis: sub quotidianis remissionibus, novisque exacerbationibus vespertino tempore recurrentibus, decurrens, ad unum alterumve septemvarium excurrens; causamque seroso-lymphalem agnoscens.

SCHOL.

Distinguit se hæc febris a continentibus per remissionem paroxysmorum quotidianam notabilem, & exacerbationem paroxysmorum sine frigore intercedente novo, tanquam omnium continuarum criterio communi. Benignitatem vero suam declarat lenitate febris, atque symptomatum febrilium, nec non eventu ordinarie salutari ac minus funesto.

Ordinarie hæc febris tempora vernalia & autumnalia servat, cum his anni temporibus secretiones & excretiones periphericæ facilius aliquod patiantur damnum, ac impuritates serosæ inde augeantur.

Periodus hujus febris non semper est eadem, dum aliquando ad primum, aliquando ad secundum septenarium durat, prout nempe causæ materialis multitudo, aut minor dispositio brevius aut longius tempus pro sui excretionem poscit.

XIX.

Differt hæc febris tam a quotidiana continua, quam a catarrhali maligna.

SCHOL.

Ab illa respectu typi, ratione cujus hæc nostra simplex, illa vero composita existit, & per quotidianos frigoris intercedentis recursus

agnoscitur. Ab hac, respectu causæ, symptomatum, atque eventus. Causa enim in nostra benigna febris est mitior, lenior, neque malignitatem spirat, cum in illa materia peccans sit acrior, subtilior, corruptionem majorem minitans: ideoque symptomata graviora, majusque periculum producents.

XX.

Subjectum hujus febris primario constituunt temperamenta pblegmatico-sanguinea, aut sanguineo-pblegmatica.

SCHOL.

In his enim præ aliis major semper adparatus præsto est materia peccantis seroso-lymphalis, ad catarrhos, & catarrhales affectus in genere disponens: tenerior quoque adest corporis habitus, qui facili negotio ab aëris injuriis externis alteratur. De reliquo tamen alia quoque temperamenta non penitus ab illius invasione excluduntur, si nempe per causarum externarum occasionalium vehementiorem accessum, ordinariorum serosarum excretionum repentinam aut vehementem alterationem, turbationem, aut suppressionem patiantur.

XXI.

Causam materialem proximam constituit humor seroso-lymphalis mucidus, in massa sanguinea, aut circa nobilem aliquam partem, hærens, ex illis discernendus ac excernendus.

SCHOL.

Licet enim ex aliqua parte plethoram quoque accusare liceat ut causam febris generaliorum, tamen hæc febris, qua catarrhalis, causam agnoscit principaliter seroso-lymphalem, mucidam, saliam, quæ discrasiam in sanguine constituit, sui que tempestivam emotionem urget: quæ, cum non semper ejus sit conditionis, ut motibus ordinariis & quotidianis, tam propter quantitatem excedentem, quam ob spissitudinem, minoremque mobilitatem, obtemperare possit, in causa est, ut propter illam majores & extraordinarios natura suscipiat motus, pro abstergenda illa & educenda.

Nec

Nec tamen semper & solitaria hæc materia hæret in sanguinea massa, sed aliquando infarctum constituit in pectore, aut capite, & gravedinosa, aut tussiculosa symptomata producit, quæ motus febriles excipiunt. Cum autem hæc materia minus activa atque subtilis existat, febris quoque lenior esse solet, ita ut ante diem undecimum aut decimum quartum raro discedat.

XXII.

*Causa antecedens quærenda est in impuritatibus seroso mu-
cidarum & salinarum impedita secretionem & excretionem.*

SCHOL.

Quodsi enim hæc impuritates semper in sufficiente quantitate, debitoque ordine, prompte excernantur, illarum copia in corpore crescere non potest: cum autem variis ex causis hæc secretio & eliminatio sufflaminetur, non potest non fieri, quin augeantur, aut in certis corporis locis accumulentur, ibique incommoda producant, & sui vegetiorem detrusionem possint, quæ motibus his febrilibus, a natura susceptis, absolvitur.

XXIII.

*Causa occasionales ordinariæ sunt excretionum serosarum
suppressiones repentina & pertinaciores.*

SCHOL.

Hinc videmus, proxime hanc febrem sæpissime excipere coryzam repente suppressam, sudores largiores repente cohibitos: aut supervenire infarctibus catarrhalibus pectoris, qui ad aliqualem jam excretionem pervenerant, nunc autem impeditiore successu laborant.

Nec minus scabies retro pulsa primam sæpissime huic febrim ansam præbet, aut tinea capitis & achores in ætate infantili & puerili, si forsitan vel refrigeratione externa, vel intempestiva medicatione, per varia unguenta retrocesserint. Quando enim sudoris repentinæ contingunt suppressiones, præcipue corpore prius exæstuato, aut sudores quoque statarii annui quasi critici emanent, tunc sub plus quam tonica externæ peripheriæ strictura serum ad glandulas subcutaneas pro excretionem jam

delatum, aut proxime deferendum, ad interiora retropellitur, partesque salinæ, mucidæ, sulphuræ, sanguini iterum admiscuntur.

Id quod simili modo contingit ab exanthematum supra nominatorum retrocessione, ut hæc materia postmodum sub auctioribus motibus, propter plethoram, & hanc materiam nocivam a natura susceptis, tractu plurium dierum excernatur.

Febris cholericæ.

XXIV.

Febris cholericæ aut biliosa est febris acuta continua, cum horrore incipiens, quem æstus insignis sequitur, tempora exacerbationis ordinariæ summo mane servans, evacuationes biliosas comites habens, ad inflammatoriarum speciem pertinens, symptomatibusque gravioribus stipata, ac periculosa.

SCHOL.

Quod hæc febris sit continua, elucet ex permutatione exacerbationis paroxysmorum, nulla intercedente intermissione, sed solum aliqua remissione, quæ tamen satis brevis esse solet.

Evacuationes biliosæ huic feбри familiares sunt aliquando anotericæ solum per vomitus biliosos, aliquando catothericæ solum per diarrhœas ejusdem indolis concurrentes. Quodsi autem utriusque generis evacuationes simul contingant, & valide succedant, cholæræ morbi titulus huic feбри specialiter tribuitur: quæ evacuationes, si prompte ac tempestive succedant, bonum eventum promittunt: sicut nimis tarde aut parce succedentes, funestum magis exitum arguunt. Ad inflammatoriarum speciem hanc febrem pertinere, ideo declaramus, quod partim causa materialis ad inflammationes producendas aptissima sit, partim horripilationes sæpissime sub leviori corporis motitatione recurrentes, (alias febribus inflammatoriis quasi propriæ) hic etiam ut plurimum concurrant, partim quod post mortem, si cadavera aperiuntur, intestina aut ventriculus inflammata ac sphacelata deprehendantur.

Gravitatem & periculum hujus febris declarant symptomata graviora, sub æstu vehementi, siti intolerabili, maximis capitis doloribus,

præ-

præcordiorum anxietate cardialgica, vomitibus, diarrhœis, somni defectu, deliriis accedentibus: quæ tamen pro differentia gravitatis causæ quoque differre solent.

XXV.

Subiectum generale præ aliis constituunt cholericæ, & cholericæ-sanguineæ, præcipue juniores.

SCHOL.

Hi enim particulas sulphureo-salinas, pro copiosa bilis generatione idoneas, abundanter in sanguine fovent, & præ aliis facillime tam ad iracundiam vehementiorem, quam ad motuum vehementiorum susceptionem proniores ac promptiores existunt, nec non respectu plethoricum statum fovent.

XXVI.

Subiectum speciale est vel ventriculus, vel duodenum, vel intestina reliqua tenuia.

SCHOL.

Non quidem hic statimur, dictas partes tanquam subiectum ipsius febris in se spectatæ, sed potius læsionis, a causa materiali proxima inductæ, quam aliquando ventriculus solus, aliquando duodenum, aliquando pars utraque, neque exceptis reliquis intestinis tenuibus, patiuntur, prout nempe in una aut altera illarum fixiorem formaverit sedem.

XXVII.

Causam proxime antecedentem, eamque continentem hujus febris, ponimus in leviori tunica interioris dictarum partium phlogosi, aut inflammatione superficiali.

SCHOL.

Testantur hoc symptomata ardoris & sensus molesti cardialgici circa interiora, cum faucium ariditate, & siti intensa, nec non deliriis.

XXVIII.

Causa materialis proxima antecedens est bilis in ventriculo aut intestina effusa, & tunica interioris substantia porosa sese insinuans, nervæamque sensu molesto afficiens.

SCHOL.

SCHOL.

Hanc causam materialem præsto esse, nullum restat dubium, cum de illius præsentia immediata testentur biliosæ evacuationes, per superiora aut inferiora contingentes: ita tamen, ut in hac febre non adeo magna adsit bilis acrimonia caustica: aut alia materia simul in canali illo membranaceo præsens, acrimoniam bilis obtundens ac involvens, promtamque substantiæ membranosæ aggressionem impediens.

XXIX.

Causa occasionalis proxima ordinariè est vebemens iracundia, vel sub ciborum ingestione, vel proxime post illam, ante plenariam illorum digestionem, perpeffa.

SCHOL.

Bilis enim tunc temporis in ventriculum & duodenum effusa, naturalem quidem possidet suum acorem, sed citius involvitur cibus, quam ad ipsam dictorum viscerum substantiam pertingit, & quamvis levior aliqua ipsius portio eò pertingat, hæc tamen superficialiter magis substantiam membranosam afficit, eamque magis extimulat, ut motus excretorii promptius inde sequantur: ita ut causa materialis effectus minus caustici & inflammatorii in hac febre sit præsentia ciborum ac potuum, bilis acredinem involventium, atque læsionem continuitatis impredientium.

E quibus ita positis ac consideratis, facile quoque elucescit causa & nexus symptomatum essentialium, hanc febrem comitantium. Quemadmodum enim bilis in qualitate & quantitate naturali ad duodenum delata, semper stimulum quotidianum pro excretionem alvina præbet, ita majore quantitate effusa, qualitatem tamen naturalem retinens, leviterque membranam nerveam afficiens & vellicans, motus in illa excitat tractorios & spasticos, unde motus peristalticus augetur, & si ordinem ad inferiora servat, diarrhœam biliosam, si ordine inverso procedit, bilem versus pylorum & ventriculum propellit, vomitusque biliosos producit. Quodsi autem motus peristalticus modo sursum, modo deorsum vergat, (id quod ut plurimum a copia bilis dependere solet) utraque excretio vegete procedere potest, & in morbo cholera procedere solet.

Febbris

esse, æque ac melancholicos: atque ex hoc fundamento potissimum deducendas esse evacuationum biliosarum pertinaciores suppressiones, quæ tanto promptius succedunt, si ambo temperamenta simul concurrant.

XXXII.

Subjectum speciale idem existit, quod in antecedente febre declaravimus.

XXXIII.

Causa proxime antecedens & continens est actualis diætarum partium arrosio, & profunda inflammatio.

SCHOL.

Hac ex causa occurrit prima inter hanc & præcedentem febrem differentia: sicut enim in illa levior & superficialis inflammatio & phlogosis occurrit, ita in hac actualis læsio continuitatis præsto est: quæ cum in partibus nobilioribus, & maxime sensibilibus sedem habeat, in causa est, ut major deinde sequatur sanguinis affluxus, ejusque, ob continuitatis læsionem, extravasatio & stasis, quæ ab acrimonia bilis acida in coagulationem, & facillimo negotio in corruptionem sphacelofam ruit.

XXXIV.

Causa materialis antecedens proxima est bilis acris & caustica, in ventriculo aut intestinorum tenuium canali hærens.

SCHOL.

Diximus in præcedente titulo, bilem in intestina ultra modum effusam, esse causam materialem proximam febris cholericæ, sine notabili respectu ad ejus acrimoniam. In casu autem adest longe major, & consideratione digna acrimonia acida & caustica corrosiva, minor vero materiæ ipsius effectum corrosivum impediens præsentia, quin potius talis materia accedat in loco læsionis, quæ acorem bilis adhuc majorem reddere valet.

Id quod satis manifeste concludere licet e diverso invadendi modo; causus enim producitur, quando ægri ira excanduerunt vehementissima post ciborum ingestorum concoctionem, multo magis post illorum distributionem, & vacuis quasi existentibus intestinis.

Hic

Hic enim bilis effusa, vel per se acrior, substantiam ventriculi aut intestinorum promte & sine impedimento aggreditur, cum nulla in illis præsto sit materia, cui involvi possit, vel reliquiis ciborum potuumque aculentibus permiscetur, acoremque majorem contrahit acidum corrosivum, idque tanto facilius, tantoque gravius, quo magis cibi potusque ingesti fermentativæ & aculentis indolis extitere.

XXXV.

Causæ occasionales proximiores hujus febris sunt iracundæ commotiones animi gravissima, post ciborum concoctionem perpeffa: & errores dietetici aliquando simul commissi.

SCHOL.

Quodsi enim tunc temporis bilis in duodenum effundatur, quando a chymosa & chylosa materia liberum & vacuum existit, materia biliosa acrior & caustica tanto promptius substantiam intestinalem aggreditur, eique læsionem continuitatis affert. Ex altera parte suum quoque conferunt solum cibum aut potum fermentativi proxime assumpti, ex fructibus horæis, vinis dulcibus, aut cerevisiis valde fermentescibilibus, ad acorem pronis. Horum enim reliquiæ, si cum bile conveniunt, acidam ejus acrimoniam adaugent, eamque penitus corrosivam reddunt, ut instar summi caustici substantiam intestinalem arrodere possit. His non immerito quoque adnumeramus corporis perfrigerationes, post prægressus ejus exæstuationes forsitan perpeffas, quippe quæ stricturis spasticis, detentioni materiæ biliosæ tanto majorem ansam præbent.

Febris scarlatina.

XXXVI.

Febris scarlatina est febris acuta continua, exanthematica benigna, a colore scarlatino, quo totum corpus perfunditur externum, nomen gerens, horrore febrili invadens, sub æstu continuo, ad unum septenarium decurrens, & post ardorem in cute cessantem, squammulas tenuissimas furfuraceas

secedentes relinquens, a sanguinis abundantia & aliqua acrimonia ortum trahens.

SCHOL.

Decimus, hanc febrem acutam atque continuam esse, dum ad modum acutarum & continuarum, impetu satis vegeto, licet non enormi, decursum suum brevi spatio unius septenarii, imo aliquando femi-septenarii absolvit, nullasque paroxylmorum intermissiones format, sed jugi continuate, intercedente saltem remissione, decurrit.

Exanthematica autem dicitur, quoniam sub hac febre excretio quædam peripherica contingit in superficie cutis, post cujus efflorescentiam, per aliquot dies continuatam, febris remittit atque cessat. Exferit sese hæc excretio non equidem per distincta quædam exanthemata pustularia, aut maculosa, sed rubore intenso æqualiter diffuso, tam per totam faciem, quam per reliquam corporis peripheriam, cum aliquo habitu externi turgescencia æquabili, & ardore quasi pruriginoso.

Benignam hanc febrem declaramus, quoniam symptomatibus, malignitatem testantibus, ordinarie haud stipata existit, nec ægrotantes hac febre succumbunt.

XXXVII.

Subiectum hujus febris constituunt persona plethorica, temperamenti sanguinei, aut sanguineo-cholerici, & ætatis puerilis, aut prima juvenilis.

SCHOL.

In hac enim potissimum viget status plethoricus, & sanguis floridior existit, qui ad commotiones orgasticas, atque febriles pronior est, præcipue si temperamentum cholericum concurrat, quippe quod particulis sulphureis ac agilibus in sanguine magis abundat.

Nec minus dispositio habitus corporis hic multum contribuit: cum enim sanguinis tenuitas, & partium spongiosarum mollities & laxitas inter se conspirent, tanto facilius contingit, ut sub accedente motu febrili, sanguis quasi universaliter ad peripheriam pellatur, & cum sanguine

guine simul subtilior salino-sulphurea impuritas advehatur, quo tanto promptius per poros cutaneos sub motu illo jugiter continuato transpirare & exhalare possit.

XXXVIII.

Causa materialis proxima esse videtur sanguis, partim quantitate abundante in genere peccans: partim in specie nimis tenuis; & leviore acrimonia sulphurea aut salina imbutus.

SCHOL.

Id quod adparet, tam ex subjectis plethoricis, quam ex ardore, summoque rubore, quo pannum scarlatinum cutis æmulatur, & denique ex ipso effectu ultimo, quo febris & efflorescentia peripherica tandem transpiratione paulo largiore, aut in maxime adfuetis hæmorrhagiæ narium critica terminatur, & sub illa auctiore transpiratione cuticulam quasi in furfures leniores solvit, ejusque secessionem relinquit.

XXXIX.

Causam remotiorem antecedentem constitunt omnia, que partim plethoram augere, partim eandem commovere, partim denique impuritates salinas sulphureas augere possunt.

SCHOL.

Referimus itaque ad hanc classẽ causarum errores diæteticos, circa ejus plenitudinem lautamque indolem commissos: sanguinis exstuationes, tam a potibus calidioribus, quam a motibus corporis exagitationis, & æris externi calore dependentes: hæmorrhagarum excretionum adfuetarum suppressiones; unde videmus, illa subjecta potissimum hac febre corripì, quibus in prima ætate narium hæmorrhagiæ emanare, aut in sexu fœminino menses suppressi fuere.

Febris papularis.

XL.

Febris papularis, qua ab aliis quoque purpura urticata vocatur, est species febris acutæ atque benignæ exanthematicæ,

a sanguinis commotione extraordinaria oriens, exanthemata papularia (quasi cutis urtica tacta fuerit) cum ardore & pruritu summo, formans.

SCHOL.

Acutam vocamus hanc febrem, quoniam acutarum modo ægros invadit horrore, leni quidem, quem æstus excipit, cum capitis gravativo dolore, ac inopinata faciei ac peripheriæ corporis intumescencia, & brevi satis periodo etiam decurrit: dum ultra quatuor dies raro durat, frequentius vero breviori adhuc tempore decursum suum absolvit.

Febrim ipsam quod attinet, ordinarie illa ita levis & brevis existit, ut fere nomen febris non mereatur, cum ut plurimum totus affectus paucis horis, sex nempe aut duodecim, absolvatur. Interim, cum aliquando contingat, ut febrilem typum affectus assumat, & aliquot paroxysmis repetitis recurat, quos tunc quotidie fervare solet, & per tres quatuorve dies continuare, ad febrim classem relatus est, de qua tamen dicere fas est, quod ratione typi vaga vocari mereatur.

Benignam vocamus, quoniam ordinarie adeo benigna est, ut ægri orthostadii, ad minimum per intervalla, esse possint, neque unquam fere sub illa moriantur, licet hoc non negandum sit, quod, sub frivole admittis refrigerationibus, anxietates præcordiorum pariat. Interim Nenterus hanc febrem, se aliquando & epidemicam, & malignam observasse, notavit: id quod propria observatione hæcenus confirmare non possumus, interea tamen observationis veritati quidquam detrudere nolumus, cum in specie epidemicæ constitutionis concurrentis mentionem faciat, ubi tamen negare non possumus, ex ipsa relatione historica probabiliter concludendum esse, hanc febrem magis inflammatoriam fuisse, exanthematum autem illorum concursum magis pro accidentali, quam essentiali, habendum esse.

Exanthematica hæc febris audit, quoniam sub hoc affectu, exanthemata, in cute adparentia, aspectui se sistunt, in forma tuberculorum, aut etiam vibicum, longiorum ac latarum, indistinctæ magnitudinis, coloris pallidioris, interstitiis tamen depressis rubentibus, pruriturum ac ardorem inferentia, quasi urtica recente corpus tactum fuerit.

XLI.

Subiecta huic febre obnoxia sunt itidem corpora plethorica, & prae aliis juniora.

SCHOL.

Quamvis quidem juniores ut plurimum huic adfectui subjiciantur, nihilominus etiam haud raro provecioris ætatis personæ, & plethorica fuerint, hac febre corripiuntur, præcipue habitum corporis possidentes inter laxiorem & strictiorem quasi intermedium, qualis sanguineo-cholericorum, & sanguineo-melancholicorum est. In his enim sanguis satis adhuc tenuis est, ut in partes spongiosas impelli possit, cum tamen aliqua dispositio major in his temperamentis occurrat, ad spasticas contractiones subeundas, hinc facilius vibices illæ, tanquam particularis stricturæ intercurrentis indicia ortum trahunt. Quod enim exanthemata elevata distincta, modo majora, modo minora formet, id dependere existimamus a motu partium solidarum quasi mixto: dum nempe ab interioribus sanguis movetur ad exteriores, in his autem spastica strictura intercurrentis, non tamen æqualis, nec fortior concurrit, ita, ut quædam cutis exterioris fibræ relaxatæ, aliæ vero strictæ existant, quarum illæ elevationes ac vibices concedunt, hæ vero depresso spatia formant.

XLII.

Causam materialem hujus febris eandem agnoscimus in genere, quam in priore accusavimus, quantitate tamen & gradu minorem ac leviolem.

SCHOL.

Id ipsum docet subjectorum conditio, quæ tam de sanguinis abundantia, quam de ipsius aliquali discrasia sulphurea testantur.

XLIII.

Neque alias accusare possumus causas occasionales, quam quæ sub præcedente febre indigitata fuerunt.

Febres

Febres contagiosæ & malignæ.

I.

Febres contagiosæ & malignæ sunt febres acutæ & continuæ, quæ vel ex epidemica aëris constitutione populariter grassantur, vel ex specialissima materia peccantis indole, gravioribus, ac ut plurimum lethaliibus symptomatibus, citra respectum individualis dispositionis concurrentis stipatæ, & propter materiam, putridam corruptionem minitantem, susceptæ sunt, ac facile, imo ordinariè, per contagium vel universale vel particulare, aliis subjectis communicantur.

SCHOL.

Acutæ & continuas has febres esse, asserimus, quoniam ex morborum historia notissimum est, chronicas & intermittentes febres, neque malignitatem, neque contagium, (quod tamen præcipuum malignitatis febrilis indicium est) comitem habere: quamvis enim a quibusdam intermittentibus quoque aliqualis malignitas adscribatur, id tamen sensu saltim latissimo adplicari potest, & potius de harum februm anomalia, quam de vera illarum malignitate dici debet. Licet enim intermittentes sæpissime epidemice sint, & populariter grassentur, sola tamen epidemia non malignitatem restatur, sed hujus præsentia partim ex contagio, partim ex gravissimorum symptomatum concursu ac deleterio, in putredinosam corruptionem tendente, eventu communiore præsumitur.

Sunt autem symptomata, febris malignitatem declarantia, varia, fatisque multa, quorum non omnia semper in omnibus subjectis, sed in aliis pauciora, in aliis plura, occurrunt, eoque ipso majorem minoremve malignitatis gradum declarant. E quibus tamen maxime prælucent virium prostratio insignis, in primo statim morbi initio, citra causas manifestas occurrens: Vigilæ pertinaces, atque hinc deliria graviora: variæ excretiones, præsertim sibi invicem contrariantes: pulsus debilitas & inæqualitas: lipothymia: convulsiones: insensibilitas citra necessa-

cessaria, ita ut agrotantes sub æstus exacerbatione neque sitim, neque capitis dolores, vel quocunque tempore, neque excretiones ordinarias advertant.

Affectus soporosi & comatosi: plurium exanthematum, specie diversorum, concursus: exanthematum, licet ordinariorum, vel præmatura & impetuosa eruptio, vel minus constans duratio, aut facilis ac vaga retrocessio: sub quibus omnibus præcordiorum anxietates, animi desperabunda dejectio, & rerum alias æstimatione notabili profecutarum inadvertentia & neglectio, concurrere solent, nec minus secretionum & excretionum debitarum defectum junctum habere.

II.

Febres contagiosæ semper sunt malignæ.

SCHOL.

Cum enim ipsum contagium ad principaliora malignitatis febrilis signa referatur, nullum restat dubium, semper malignitatem adesse, ubicunque contagiosa febris indoles animadvertitur.

III.

Febres malignæ non semper sunt contagiosæ.

SCHOL.

Notandum est merito de hisce febribus, quod equidem valde frequenter, verum tamen non semper, & pari respectu sibi invicem jungantur atque concurrant.

Malignitatis enim causæ alio tempore esse possunt universaliore atque communes, in ipsa causâ materiali proxima totius febris hærentes, tunc quoque contagium causantes, quæ alio tempore plane individuales sunt, & a particulari humorum discrasia, ejusque cum illa causâ universaliore concursu, dependent.

Unde e.g. febris catarrhalis, quæ sporadice aliquando grassatur, & toto genere benigna existit in plurimis subjectis, hoc non obstante, eodem tempore certo individuo uni aut alteri, maligna ac deleteria esse potest, ob specialem hujus individui dispositionem cacochymicam, aliamve morbosam in corpore ante accessum febris præexistentem, & neque per contagium allata, neque per contagium ulterius propagata observatur.

IV.

Differunt hæc febres malignæ inter se notabiliter gradu malignitatis.

SCHOL.

Aliæ enim harum febrium ab essentia sua malignæ dici merentur, quippe quæ ex sua essentia, semper & sine exceptione malignitatem suam declarant, quotiescunque occurrunt: ad quarum classem merito pestem, febresque pestilenciales, & post has, petechialem veram referimus: de quibus notorium est, quod non modo gravissimis symptomatibus malignitatem testantibus, sed maxime quoque funesto & deleterio eventu in quamplurimis personis indolem suam prodant.

Aliæ vero mitioris indolis existunt, ita ut de illis statuere fas sit, quod equidem ex causæ materialis indole, ad malignitatem pronæ existant, facile sub causarum, materiam malignam exaltantium concursu revera malignæ evadant, verum his causis deficientibus, frequenter etiam satis benigne, & sine specialis malignitatis indicio occurrant atque decurrant: licet in comparatione ad reliquas benignas, simpliciter tales, propter hanc dispositionem malignarum titulum mereantur. Ad harum classem merito referimus febrem petechizantem, purpuram, variolas atque morbillos, de quibus quotidiana experientia loquitur, quod, si malignitatem exerant, ordinarie talem exaltationem & exacerbationem causæ, vel a regimine & methodo, vel a peculiari aëris epidemica constitutione experiantur.

V.

Differunt porro hæc febres respectu presentia exanthematum.

SCHOL.

Sunt enim ex illis, quæ semper exanthematibus stipatæ sunt, nec unquam sine illis occurrunt, & ex parte ab illis denominationem suam habent: quorum referenda est pestis, febrisque pestilencialis, in quibus vel anthraces, vel bubones, vel maculæ petechiales adparent: febris petechialis, variolæ, purpura atque morbilli.

Siquidem ex altera parte febres quoque malignæ & contagiosæ occurrunt, quibus exanthemata vel plane non solennia, vel ad mini-

num æque infrequentia existunt: & huc referimus febrem petechizantem, exinde nomen suum habentem, quod maculæ petechiales quandoque adsint, aliquando vero absint, præsentem tamen eadem febris essentiali specie & typo: pertinent huc quoque tam catarrhalis maligna & Hungarica, seu castrensis, a loco natali, modoque primæ communicationis & propagationis ita dicta, quam febres compositæ, malignitatem aliquando conjunctam habentes.

VI.

Subjecta, his febribus in genere præ aliis facilius obnoxia, graviusque decumbentia, sunt personæ, quoad ætatem juniores, plethorica, & quoad temperamentum floridiores & activiores.

SCHOL.

Ut enim taceamus pronitatem ac facilem proclivitatem ad suscipiendum motus, qua juvenes & activæ personæ gaudent præ senioribus, & seniores, etiam majore ordinarie laborant plethora, quæ per se motus extraordinarios solidarum ac fluidarum partium minus tolerat, iisque impedimento esse solet; tanto magis autem in statu præternaturali, ubi materia peccans præsto est, corruptionem corpori minitans, sui que tempestivam excretionem postulans, hanc summe necessariam excretionem ultra modum retardat, impedit ac sufflaminat, ut tanto graviore noxæ inde emergant: unde vulgus æque ac Medici observare solent, corpora illa apparenter robusta, quadrata & succi plena, graviori periculo sub ejusmodi febribus subjacere.

Ratione temperamenti floridioris & activioris, hic maxime in considerationem veniunt sanguinei, sanguineo-cholericæ, & sanguineo-phlegmatici; hi enim omnes spongioso gaudent corporis habitu, & sanguine mobiliore. Quod autem floridi, & spongiosi habitus personas huc referamus, id ex duplici fit ratione: quoniam hæc corpora, propter pororum fibrarumque laxitatem magis disposita sunt ad receptionem materiæ peccantis miasmaticæ, cum aëre advenientis, per corporis peripheriam, & licet non solitarie per poros hæc materia corpus ingrediatur,

sed etiam mediante inspiratione atque saliva deglutita advehatur, sub motuum secretiorum validiorum (quos quidem prompte suscipiunt) continuatione, ob eandem fibrarum mollitiem & laxitatem, citius atomiam incurrunt, & virium motricium debilitatem patiuntur, unde iterum secretionum & excretionum debitarum successus infringitur, materia noxia diutius, quam par est, in corpore detinetur, cum humoribus circumpellitur, iisque tanto promptius labem corruptionis affricare potest.

VII.

In specie tamen certæ ætates, certis quoque harum febrium speciebus præ aliis subjacent.

SCHOL.

Hoc intuitu variolæ atque morbilli in specie morbi infantiles ac pueriles vocantur, cum longe frequentius faciliusque infantes puerosque corripiant, quam adultiores: cum e contrario reliquæ hujus census febres, sine tali specialissimo respectu ætatis, homines corripiant.

VIII.

Causam materialem proximam febrium malignarum & contagiosarum in genere constituit miasma aliquod peregrinum.

SCHOL.

Sub hoc miasmatis titulo intelligimus materiam aliquam peregrinam, & mixtioni animali plane contrariam, ordinarie in corpore non existentem, sed aliunde advenientem, seque humoribus nostri corporis immiscentem.

IX.

Materia hujus miasmatica indolem magis a posteriori & ab effectu, quam a priori explicare & declarare possumus.

SCHOL.

Cum enim quotidie videamus, contagii materiam ab uno corpore alteri communicatam, non esse visibilem, multo minus palpabilem, sed insciis ac invitis, non advertentibus hominibus, corpus intrare; eandem
præ-

præterea probabilissime pauca, imo paucissima quantitate, ad corpus deferri: multorum tamen atque graviorum motuum authorem evadere: & tandem effectum suum proximum, (si in corpore maneat) corruptione, vel actu putredinoso-fermentativa, vel inflammatoria, vel exulceratoria exserere, prout nempe specifica miasmatis morbofi constitutio id concedit.

Exinde merito colligimus, materiam miasmaticam esse 1. tenuissimam, atque halituosam, ut sub halitus subtilioris ac incomprehensibilis forma corpus intrare possit.

2. Quod sit indolis activæ, & modo agilioris, modo agilissimæ, ut paucissima licet quantitate admixta, semel vel ad humores, vel ad partem quandam nobiliorem delata, nec tempestive iterum expulsa, ipsius corruptionem dissolutoriam certissime post se trahat, aut minetur.

3. Quod in specie sit corruptoria, & mixtioni animali e diametro contraria atque noxia, & nisi in corpore vivo, ad minimum tamen in mortuo, putredinem promptissime producens.

4. Quod hæc materia peccans per artem humanam non sit corrigibilis, aut alterabilis, sed solis motibus secretoriis & excretoriis, tempestive tamen, constanter, & placide adornatis, expugnabilis.

X.

Hæc materia morbifica consideratio sufficere potest ad scopum medico-therapeuticum.

SCHOL.

Etiam si hujus materiæ texturam specificam, & physicam a priori exquisite determinare non valeamus, nullum tamen exinde redundat damnum in curationem harum februm: hæc enim ipsius, quam supeditavimus, contemplatio notanter Medico indicat, quid ipsi circa illam agendum, quidve omittendum aut evitandum sit: nec ullo modo majus respectu therapie emolumentum ipsi accrescet, etsi physicam ipsius texturam ac indolem perspectissimam haberet, cum ad minimum ob brevitate temporis, & activitatem materiæ, ejusque tenuitatem summam, nullam ipsius correctionem aut alterationem materialem ac essentialem suscipere, aut obtinere posset.

XI.

Causam remotiorem materialem quarimus merito in putridis terra exhalationibus, aëris atmosphærico communicatis, & per consequens in aëre particulis peregrinis miasmaticis referto & inquinato.

SCHOL.

Ordinarie enim videmus, contagiosas atque malignas ejusmodi febres non omni tempore, aut anno, grassari, sed certam aliquam aëris constitutionem sequi, sive illa specialis constitutio universaliores, sive particulares causas antecedentes agnoscat, quæ tamen in eo inter se conveniunt, ut generaliter ad motum intestinum putridum disponant.

XII.

Ad universaliores ejusmodi causas concurrentes referimus tempestates pluviosas, ulidas, & simul calidas, aut potius tepidas, ventorumque vegetiorum & sicciorum defectum.

SCHOL.

Cum enim superflue humiditates vehiculum motus fermentativi constituant, a calore autem particulæ sulphureo salinæ parim suppedientur, partim commoveantur, hinc deficientibus ventis, has particulas cito diffiantibus & dispergentibus, oritur earundem quasi stagnatio in aëre, majorque intestina commotio: unde, si postmodum cum aëre, sine quo vivere non valemus, nostra aggrediantur corpora, in illis humorum alterationes, & mixtionis similes corruptiones post se trahunt.

Hinc non minus loca ulida, humida, ventorum calidiorum tractui exposita, majorem dispositionem habent, ut febres malignæ atque contagiosæ frequentius in illis observentur.

XIII.

Causam magis specialem & particularem antecedentem constituunt effluvia contagiosa, ab alijs corporibus putridis, jamjam presentibus, emanantia.

SCHOL.

SCHOL.

Hujus generis sunt effluvia cadaverum putridorum in genere, vel in specie morbo simili contagioso & maligno extintorum; qua ratione videmus, febres ejusmodi malignas frequentius ortum capere post clades & cædes graviores castrorum, si præcipue corpora occisa vel nimis diu, tempestate existente calida, insepulta maneant, vel non satis profunde sepeliantur, etsi sana de cætero fuerint corpora. Multo magis certiusque autem hoc contingit, si febres putridæ malignæ antea jam in castris grassatæ fuerint.

Pestis, & febres pestilenciales.

XIV.

Pestis est febris summe acuta, maligna atque contagiosa, exanthematibus peculiaribus stipata, a miasmate peregrino putredinoso subtilissimo oborta, quod mixtionem animaleam putredinosa corruptione proxime destruere valet, epidemice grassans, & plurimos agrotantium jugulans.

SCHOL.

Pestem in genere ad febres pertinere, satis evincunt phænomena circa illam occurrentia, & excretiones, quas cum febribus communes habet, periphericæ: etiamsi enim aliquando exempla legantur de peste sine febre, hæc vel ad plane extraordinaria pertinent, vel plane dubia sunt, cum plurimæ observationes de peste, cum & sub febre oberrante, testentur.

Summe acutam hanc febrem esse, testatur acuta ipsius invasio, brevique ipsius periodus, qua ægri ut plurimum ex improvise peste corripiuntur, graviter decumbunt, & paucissimis diebus vel evadunt, vel iisdem imo paucis horis, succumbunt, & moriuntur.

Malignitatem pestis testantur summum contagium, lethalis ac summe funestus apud plurimos eventus, gravissima symptomata, malignis febribus in genere familiaria, hic autem gradu majora: Exanthemata alias minus consueta & insolita, anthraces nempe, bubones, & maculæ petechiales extraordinariæ & insolitæ magnitudinis.

Quod

Quod a materia miasmatica peregrina putredinosa ortum capiat, & epidemice grassetur, id apparet ex effectu putredinoso, quem semper inducit, vel in corpore vivo sub carbunculis pestilentialibus, in sphacelum abeuntibus, vel in defunctis sub putredine, mox post mortem invalescente, & rigorem emortualem impediende: sicuti generationem pestis a miasmate adventitio, nec unquam domestico, magis testatam facit, rarior ipsius, per DEI gratiam, existentia, & quod nusquam sua sponte ex intrinsecis domesticis quasi, & in humoribus generatis causis, sed post supeditatas aliunde causas, per effluvia aliena aëri, & per aërem corpori communicatas, oriatur.

XV.

Febris pestilentialis ab ipsa peste strictè dicta, differt non essentia, sed gradu.

SCHOL.

Hinc febris pestilentialis titulus tali competit febri acutæ & malignæ, quæ non modo instar pestis a simili miasmate oritur, sed periodo breviori reliquas continuas febres longe antecellit, respectu exanthematum, symptomatum, & lethiferi eventus, proxime ad pestem accedit, tardiore tamen gradu, & diutiori duratione notabilibusque paroxysmorum formationibus a peste ipsa sese distinguit.

XVI.

Subjectum pestis & febrium pestilentialium, respectu ætatis, sexus, aliarumque circumstantiarum, difficulter est determinabile.

SCHOL.

Videmus enim, his affectibus corripri sine discrimine, juniores æque ac seniores, infantes ac pueros, viros & fœminas, virgines ac maritatas, gravidas, & uterum non gerentes: nec temperamentorum plane distinctus concursus hic observatur, quamquam negari nequeat, quod facilius miasma contagiosum recipiatur, ac majore difficultate superetur a temperamentis laxioribus, spongiosis, plethoricis, & cacochymicis, cujus phœnomeni ratio ex antecedentibus facile patet.

XVII.

XVII.

Causam materialem constituit miasma pestilentielle, per contagium aliunde communicatum.

SCHOL.

Id quod obtingit, quando a corporibus peste correptis, tam vis, quam eadem oppressis & putrescentibus, effluvia ejusmodi maligna putrida exhalant, aëri permiscuntur, & cum aëre, etiamsi illum non totum inquinant, tanquam commodissimo vehiculo, ab uno corpore ad aliud, ab una domo ad aliam, & ita ad plura loca successive vehuntur.

Et quamvis non negandum sit, hoc pestilentielle miasma non semper cum aëre immediate ad alia loca deferri, sed etiam mediantibus vestimentis laneis ac lineis, aliisque utensilibus, aut mercibus aliorum transportari, tamen rationi consentaneum esse arbitramur, quod ad minimum potissimam partem, mediante aëre, primo ad illas merces, eaque utensilia perveniat miasma illud pestilentielle: cum non omnes illæ res, quibus adhæret, & cum quibus transportatur, ejus sint conditionis, ut immediate per contactum ægrotantium, sudorem, contrectationem, aut alia hujus generis via, inquinari potuissent.

Febris petechialis, & petechizans.

XVIII.

Febris petechialis est febris acuta continua maligna, & exanthematica, maculis rubris, ictuum pulicum instar, ab aliis exanthematicis sese distinguens, ob causam malignam excitata, frequentissime letifera.

SCHOL.

Hanc febrem de acutarum & continuarum classe esse, nullum subest dubium, declarante id ipsius periodo, & typo.

Exanthematicam illam esse, testantur maculæ, in superficie cutis, præsertim circa collum, humeros, manuumque carpum, aliisque corporis locis, efflorescentes, formam ac faciem morsuum pulicum referentes, a quibus stigmatis tamen defectu distinguuntur.

Malignitatem suam ordinarie declarat, tam ipso contagio, quo fa-

Colechwitzii Pathologia.

Gg

cillime

cillime aliis communicatur, quam generaliter eventu deleterio, quo in plurimis ægrotantibus stipata existit, & denique symptomatibus gravioribus, aliis malignis communibus.

XIX.

Febris petechizans est species acutarum continuarum, & malignarum, non exquisitè maligna, nec semper & exquisitè exanthematica, a leviori causa, quam petechialis vera, ortum ducens.

SCHOL.

Contradistinguimus merito hanc febrem veræ petechiali, varias ob differentias, circa utramque occurrentes. Præter ea enim, quod ordinariè cum catarrhali maligna pro essentialiter una habeatur, occurrit 1. differentia gradus malignitatis, quippe quæ hic longe levior existit, quam in petechiali: 2. diversitas humoris, specialiter a miasmate morbofo affecti, dum hic potissimum lymphæ, in petechiali autem primario sanguis, subjectum causæ constituit: 3. differens frequentia exanthematum, quæ ad petechialem essentialiter, ad petechizantem quasi accidentaliter pertinent, ita ut petechiæ in petechiali emanentes, positivum damnum inducant; quod in petechizante non observatur, dum plurimi ægrotantium exanthemata non experiuntur, & tamen non minus feliciter febrem superant, haud raro autem contingit, ut proventus macularum occasionalibus causis sit adscribendus: 4. differentia quoque eventus lethiferi: quamvis enim utraque febris periculo non careat, gravius tamen, & quasi universale periculum premit petechialem veram, præ petechizante.

XX.

Subjecta utriusque hujus febris ordinariè sunt eadem, quæ §. VI. declaravimus.

SCHOL.

Sic enim corpora quoad habitum exteriorem laxiora, & molliora, ex una parte miasma illud morbosum facilius admittunt, atque recipiunt, ex altera autem propter fibrarum molliem ejus promptiori expulsionem, & excretionem non sufficiunt, unde diutius in humoribus moram agendo, facilius illorum mixtionem destruere potest.

Nec

Nec minus status plethoricus ad difficiliorem miasmatis excretionem, & secessionem ab humoribus confert: dum materiæ movendæ multitudo motibus non respondet, eosque tardiores efficit: aut si causæ, orgasmum sanguinis & plethoræ commotionem excitantes, vel ex diætâ prægressa, vel ab animi pathematibus, vel a medicamentis, accedant, materia miasmatica tanto firmitus humoribus irretitur, & via exclusionis præcluditur.

XXI.

Causam materialem proximam febris petechialis ponimus in miasmate subtili salino-sulphureo, massa sanguinea ex aëre communicato.

SCHOL.

Hujus materiæ effectus in sanguine est dissolutorius & fermentativus intestinalis motus, sanguinem ita intestine exagitans, ut quasi portiunculæ ab illo secedant, & sub cute stagnationes minores forment, sub quibus tamen miasma illud malignum simul ad cutem defertur, & per illam ejicitur. Et quamquam hæc materia, quoad essentiam, in genere cum miasmate pestilentiali convenire possit, notorie tamen differentia gradus activitatis aut subtilitatis intercedit, quæ quidem in corpore nostro eandem essentialiam energiam dissolutorio-putredinosam exferere valet, sed tardiore ac leniore gradu incedit; id quod adparet ex leniore invasione, diutiori duratione, tam totius febris, quam symptomatum periculorum, exanthematum simplicitate, & minore strage, quam in comparatione cum antecedentibus edit, licet effectus in genere sit valde fonticus & periculosus, & specialiter, si morbus naturam superet, putredinosus dissolutorius.

De reliquo minus cum quibusdam solliciti sumus, an causa hæc materialis specialissimam aliquam possideat figuram, salibus acribus, acidis & corrosivis similem, fibras sanguinis discindentem, totamque ipsius massam atque compagem hoc pacto dissolventem, & corruptionem masse humorum producentem: an vero verminosæ, aliusve indolis existat; cum ficta talia atque supposita saltim pro stabiliendis certis hypothesebus inserviant, nequaquam autem sufficiant, ut exinde certus verusque aliquis nexus indicationum curatoriarum, causis adæquatus, elici valeat.

XXII

In petechizante aut catarrhali maligna eandem quidem supponimus materiam miasmaticam, sed partim pauciozem, aut gradu activitatis debiliozem: partim specialiter magis lymphæ & sero, quam ipsi sanguini inbarentem.

SCHOL.

Adparet hoc exinde, quod hæc febris principaliter sit catarrhalis, & causas catarrhalium agnoscat, in hanc vero malignam & exanthematicam quasi degeneret, ex accessu materiæ miasmaticæ, & malignitatem secum vehentis: unde quoque excretio exanthematum vaga est, ita ut modo plane deficiat, modo adsit, modo etiam sub purpuræ forma adpareat.

XXIII.

Causam occasionalem sæpe constituunt varia corporis alterationes, ab æris vicissitudinibus perpeffa.

SCHOL.

Sic v.g. in causa esse potest enormis æstivus calor, eumque excipiens repentinum frigus. Cum enim sub calore eximio humores nostri corporis valde exagitentur, atque abhinc in particulas salino-sulphureas facile resolvantur, quæ tanquam noxiæ tempestivam sui excretionem postulant, accessus frigidæ auræ, hanc excretionem, per corporis peripheriam contingentem, impediendo, damnum, mixtioni animalis adfert particulas illas in massam humorum retrudendo, quæ, si cum effluviis miasmaticis concurrant, communem cum illis causam faciunt, tantoque graviora damna sanitatis producant.

Sic etiam pluviosæ & frigidulæ tempestates, vernali & autumnali tempore familiares, ad affectus & febres catarrhales in genere disponunt, quibus si specialia miasmata & effluvia jungantur, catarrhales malignæ, seu petechizantes, inde ex complicatione causæ, originem ducunt.

Variolæ.

XXV.

Variolæ sunt febris acuta continua & exanthematica spe.

Species, exanthemate pustulari apostematico-ulcerascente, ab aliis exanthematicis sese distinguens, per contagium facile propaganda.

SCHOL.

Loquimur hic de variolis veris, & stricto nomine ita dictis, de quibus universalis observatio testimonium præbet, quod sub febrili typo atque periodo continuarum & acutarum decurrant; quamvis in uno alterove subjecto gradus hujus febris adeo mitis sit, ut vix ægrotare variolosos infantes dicere fas sit.

Contagiosas esse variolas, iterum quotidiana observatio docet, dum non modo ab Ill. Stahlio notatum est, totum variolarum proventum in genere Afris deberi, easque ab illis ad Europæos per contagium translatas esse, sed toto die videmus, quod variolæ, quando grassantur, ordinariè per contagium alterius propagentur, hac tamen intercedente differentia, ut ordinariè unus homo semel saltim per vitam hoc contagio adficiatur, & valde rarum sit, pluries ab illo unum eundemque hominem affici.

Exanthema pustulare esse dicimus, ab ipsius figura externa, qua sese distinguit a morbillorum figura semilenticulari, febre papulari, & maculis petechialibus: cum autem sub pustulari forma aliquam cum purpura miliari habeat convenientiam, notandum est, has pustulas variolosas, in principio eruptionis quidem minores esse, de die in diem vero majores fieri, die septimo in suppurationem abire, tandem ruptas escharam formare, & plerumque vestigia exulceratæ cutis post se relinquere, id quod purpuræ nunquam familiare existit.

XXV.

Distinguuntur variola a quibusdam in distinctas, & confluentes: infantum, & adultorum: benignas & malignas.

SCHOL.

Verum equidem est, variolas veras modo apud infantes, modo apud adultos occurrere: modo distinctas, & distincte per corpus distributas, modo confluentes & insigni copia adesse: modo benigniores, modo maligniores adparere: verum licet omnes hæ circumstantiæ medici attentam considerationem mereantur, nequaquam tamen diversas efficiunt

variolarum species, in historia morborum multiplicandas, manent enim semper essentialiter eadem variolæ, & febris continua exanthematica.

Respectu enim ætatis non differt morbus, sed subjectum morbi, quod etiam respectu temperamentorum differre potest: quemadmodum ratione distinctionis aut confluxus variolarum symptoma saltem differt, quæ differentia ut plurimum a causis occasionalibus, regiminis, medicationis, tempestatis, status plethorici, rarius autem ab essentia morbi dependet.

Maligntatem & benignitatem quod concernit, hæc comparativa est; licet enim variolæ alio atque alio tempore benignæ adpareant, nunquam tamen omni malignitate intrinseca carent, ita ut ab occasionalibus causis turbatæ, malignitatem non exferent, licet alio tempore, citra talem occasionalium causarum accessum, epidemice quasi hanc malignitatem secum ferant.

XXVI.

Subjectum variolarum generale existunt ordinariæ, præ aliis, infantes & pueri: extra ordinem, adulti & seniores.

SCHOL.

Dicuntur itaque variolæ morbus infantilis, quoniam experientia & quotidiana observatio testis est, non modo infantes, ac puerilis ætatis personas longe frequentius, sed longe facilius quoque illis decumbere, quam adultiores aut senes. Id quod potissimum adscribendum esse videtur, partim copiosiori lymphæ in hac ætate præsentia, in qua potissimum miasma illud variolosum hospitatur: partim laxitati & mollitiei cutis, quæ faciliorem variolarum eruptionem & suppurationem concedit: partim denique libertati animi, tunc temporis magis vigenti, sub qua motus secretorii & excretorii liberius & majore tranquillitate succedunt. Interim non adeo raro contingit, ut etiam adultiores, imo senes, variolis ægrotent, sub quibus tamen semper comparative majori periculo subjacent, gravioribusque symptomatibus premuntur, eoque ipso testantur, hunc morbum ætati infantili magis congruum existere.

XXVII.

Subjectum variolarum speciale est habitus corporis externus, & in ipso cutis.

SCHOL.

SCHOL.

Hic nempe pustulæ illæ ulcerascentes ordinarie sedem suam non modo habent, sed habere debent; materia enim variolosa ad ulcerascendum disposita, nullibi commodius tutiusque excerni potest, quam per glandulas subcutaneas, quippe quæ exulcerationem illam præ nobilioribus atque internis partibus facilius tolerare possunt. Si autem extra ordinem contingat, ut internæ nobiliores partes, tanquam sensibiliores, ejusmodi ulcusculis occupentur, nemo non videt, periculum longe majus subesse propter structuræ, teneritudinis, & officii nobilitatem, qua hæ partes præ illis gaudent.

XXVIII.

Causa variolarum materialis neque in sanguinis materni impuritatibus, infanti in utero communicatis, neque specialiter in sanguine, funiculo umbilicali inbarente, ulla veritate, nedum probabilitate, quæri potest.

SCHOL.

Supponunt equidem aliqui virorum celebrium, proximam ac materialem variolarum æque ac morbillorum causam a sanguine materno menstruo dependere, & infanti sub gestationis tempore communicari, unde tamdiu in sanguine, vel in aliqua corporis particula latitare creditur, donec sub motu tali extraordinario humorum in actum deducatur, huncque specialissimum effectum exulceratorium & suppuratorium producat.

Alii specialiter hanc causam deducunt ab illa sanguinis particula, quæ forsan in funiculo umbilicali hæret, & sub hujus abscissione post partum, non plenarie ab obstetrice exprimitur, sed in vasis umbilicalibus retinetur, eamque sedem sibi servare creditur, donec fortuito casu abhinc in massam humorum deferatur, ibique tragœdiam suam ludere possit.

Si vero omnes circumstantias accuratius pensitemus, facile harum hypotheseum infirmitas elucet: cum enim notissimum sit, vitam nostram, si ingestiones ciborum excipiamus, unice secretionibus & excretionibus partium

partium heterogenearum e corpore & massa humorum, conservari, actumque vitalitatis in eo consistere atque absolvi, nec unicam aliquam corporis partem concipi posse, per quam non quotidie, imo per momenta, sanguis & alii humores transpelluntur, ideoque illæ secretiones & excretiones sine intervallo, diu noctuque celebrantur; quis quæso sibi conceptum formare valeret, quod hæc materia variolosa sæpe per totum vitæ curriculum, ad senium usque ultimum, hic ita quieta manere possit, ut nullam plane noxam in corpore producat, quin potius sub excretionibus illis universalibus, & varii generis, simul e corpore eliminetur atque ejiciatur, aut ad minimum ita subigatur, ac imminuatur, ut effectum suum tragicum postmodum edere nequeat.

XXIX.

Unde potius nos cum aliis probabile esse affirmamus, banc etiam causam miasmaticam esse, & vel ex aëre, vel per aërem, ad corpus humanum transferri.

SCHOL.

Elucescit hoc maxime partim ex eo, quod variolæ adeo facile per contagium ulterius propagentur; partim quod maximam partem epidemice grassentur, nec non a speciali aëris conditione leviores aut graviores reddantur.

Unde hanc materiam magis a posteriori consideramus, & ex effectibus quos edit, illius conditiones & qualitates colligimus, in eo consistentes: quod sit 1. subtilis, penetrans, agilis atque activa, fermentescibilis, ejus specialissimæ indolis, ut semel humoribus admixta, salinam exulceratoriam corruptionem, eamque repentinam, illis imprimat: 2. quod sedem suam tam in sanguine, quam potissimum in lymphâ inveniat, atque hanc ob rationem infantibus familiarior sit præ aliis: 3. quod specialem sui alterationem & correctionem non subeat, ita ut sine damno in corpore manere possit, sed 4. absolute sui excretionem e massa humorum postulet atque requirat.

XXX.

Causas graviorum symptomatum merito frequentius in regi-

regimine & medicatione querendas esse statuimus, quam in materia variolosa sibi relicta.

SCHOL.

Ut ut non negemus, aliquando materiam variolosam ita constitutam esse, ut ab illius indole gravissima symptomata orientur, hoc tamen in comparatione sane admodum raro contingit. Longe autem frequentius est, quod variolarum inordinata ac turbulenta eruptio, confluxus, retrocessio, cum omnium reliquorum funestissimorum symptomatum syndrome, vel a regimine nimis calido, vel ab exhibitione intempestiva potuum vinosorum ac spirituosorum, aut remediorum alexipharmacorum calidiorum, volatilium: aut a perfrigerio externo ortum capiant.

Morbilli.

XXXI.

Morbilli itidem sunt species febrium continuarum exanthematicarum, contagiosarum, infantes ac pueros præ aliis infectans, sub elevatione lenticulari rubra in cute sese prodens, cum secessione furfuracea cuticula, sine ulceratione, breviori tempore decurrens: a simili causa miasmatica oriens.

SCHOL.

Non opus est, ut illa, quæ de variolis dicta sunt, denuo repetamus, cum febris cum illa quoad typum conveniat, licet periodum breviorum servet, (dum ordinarie ad summum undecim dierum spatio decurrunt) subjecta quoque coincident: Unde solum ratione exanthematis notamus, morbillos pustulas nullas formare, neque in ulcerationem cutis abire, sed sub sola cutis elevatione lenticulari, juncta rube dine, apparere, qua secedente, cuticula squammularum instar secedit & abscedit.

XXXII.

Causa materialis morbillorum similiter est materia miasmatica, cum aëre allata, & corpori communicata.

SCHOL.

Id quod iterum elucet e facili per contagium communicatione, & Coschwitzii Pathologia.

Hh

epi-

epidemica invasione: interim negari nequit, quod hæc materia peccans, in comparatione ad variolas, vel paucior sit quantitate, vel lenior qualitate, i. e. quod acrimoniam minorem possideat, tantaque agilitate non gaudeat, ut humoribus exulceratoriam indolem ac dispositionem imprimere valeat. Unde fit, ut elevationes lenticulares, sub morbillis adparentes, leviori sua acrimonia cuticulam saltem afficiant, salva relicta cute substrata, ut squammulæ saltem furfuraceæ secedant, postquam pruritus & ardor præcesserint. Nec minus subtilior & tenuior esse apparet hæc materia, quoniam transpiratione per cutim facilius evacuetur atque excernitur: ut inde hariolari liceat, morbillorum causam ledem suam magis in sanguine & sero tenuiore habere, quam in lymphâ, strictiore sensu sumta.

Variolæ spuria.

XXXIII.

Variola spuria, aut notha, sunt species exanthematis pustularis, externa figura & magnitudine variolas veras æmulantis, infantibus ac pueris familiaris, febrem aliquando quasi nullam, aliquando leviozem junctam habens, paucis diebus sine ulceratione cedens.

SCHOL.

Haud equidem hic loci, ubi de febribus malignis sermo est, locum meretur hic adfectus: cum tamen ratione nominis communis aliqua ratio subsit, ut ipsius mentionem faciamus, pauca de illo erunt dicenda.

Notandum autem est, has variolas plane non easdem esse cum veris: quamquam enim aliqua febris, aut potius febrilis commotio, sæpius concurrat, nihilominus illa neque maligna, neque contagiosa deprehenditur: exanthema ipsum quoque extrinsecus quidem variolas æmulatur, essentialiter vero ab ipsis discrepat: dum pustulæ vel majores quidem sunt, quam purpura, & magnitudinem variolarum incipientium attingunt, sed acuminatæ paucò humore refertæ, minores veris manent, (unde die Spitz = Pocken vocantur) & sine suppuratione desiccantur. Vel magnitudinem quoque variolarum verarum superant, humoreque

De Febribus

que multo leviores sunt ipsas vero
 minores temporis durata non
 respectu: vel longè citius
 rem remissionem, aliquid, que
 nominis hinc

Tro longa postea à morte deservit
 horum variolarum vel non magis citius
 genere, sequitur à pueris, à his
 cito sunt ipse deservit

XXXIV

quædam horum variolarum (sunt variolæ)

Sicut

hinc in re, ut dicitur, in variolis
 corruptis: non una, supra dicitur
 factis in variolis, ut in re, ut
 nota accidunt, ut supra dicitur

XXXV

Quædam variolarum variolarum

ita, item variolis: pueris aut pueris, ut
 quædam ac acuminatæ variolis

Sicut

variolis variolis, ut dicitur, in re,
 epidermide, ut dicitur, in re, ut
 vel variolis, ut dicitur, in re, ut
 exantemata, ut dicitur, in re, ut
 variolis, ut dicitur, in re, ut

variolis, ut dicitur, in re, ut
 variolis, ut dicitur, in re, ut
 variolis, ut dicitur, in re, ut
 variolis, ut dicitur, in re, ut

variolis, ut dicitur, in re, ut
 variolis, ut dicitur, in re, ut
 variolis, ut dicitur, in re, ut
 variolis, ut dicitur, in re, ut

Hh 2

moreque multo seroso-aqueo plenas pustulas formant, quæ itidem sine ulceratione rumpuntur, ideoque nomen der Wind- und Wasser-Pocken reportant: vel denique corneam quasi duritiem attingunt, & ita citra rupturam exsiccantur, & decidunt, quas vulgus die Stein-Pocken nominare solet.

Tota denique periodus, & modus decurrendi, discrimen faciæ harum variolarum a veris, dum neque consueta variolarum tempora in genere, neque critica in specie servant, & sine periculo, septem aut octo dierum spatio decurrunt.

XXXIV.

Subjectum harum variolarum sunt infantes ac pueri.

SCHOL.

Admodum enim raro contingit, ut adultiores his exanthematibus corripantur: interim tamen aliquando differentiam habitus corporis, laxioris aut ficioris, observare licet in pueris, secundum quam hæ variolæ acuminatæ, aut aquæ prorumpunt.

XXXV.

Causam materialem harum variolarum in materia miasmatica, aërem insciente, ponere non possumus: sed ut peculiarem quandam ac individualem impuritatem humorum consideramus.

SCHOL.

Negativæ propositionis ratio fundata est in eo, quod hæ variolæ spurix neque epidemice grassentur, neque per contagium propagentur, sed sporadicæ sint: neque omnibus quasi individuis, sicut veræ, infestæ existant: neque tandem certum illum effectum suppuratorium aut ulceratorium cum erosionem cutis post se relinquunt. Rectius itaque judicamus, causam materialem proximam consistere in aliqua individuali humorum discrasia falsa, pauca tamen & levi, quæ sine insignibus motibus a natura ad colatorium cutis excernitur: unde etiam videmus, infantes, nisi valde teneri fuerint, sub illis vix ægrotare, sed sub leniter diapnoici regiminis observatione illas facile tolerare ac superare.

Purpura maligna.

XXXVI.

Purpura maligna est febris acuta, continua, exanthematica, maligna species, graviter egrotos afficiens, per pustularum miliarium, humore limpido, aut spissiusculo albo repletarum, efflorescentiam, ab aliis exanthematicis sese distinguens; ab acrimonia caustica lymphæ potissimum inbarente, ortum ducens.

SCHOL.

Distinguiamus merito hanc purpuram tanquam malignam, partim a chronica illa, quæ vel cum leviore aliqua febrili commotione, vel sine illa, individua de cætero sana corripere, eaque per plures septimanas aut menses infestare solet: partim ab illa, quæ sub specie febrium catarrhalium, de humorum discrasia falsa, aut commotione orgasmica nimia complicata testatur, & tam ratione symptomatum, quam respectu eventus, in comparatione ad hanc, jure meritoque benigna audit.

Malignitas hujus purpuræ sese declarat partim gravitate symptomatum, dum ægrotantes insigni lassitudine, viriumque prostratione, præcordiorum anxietatibus, sudoribus copiosissimis, lypothymiis, nausea vomibunda, imo quandoque vomitu, spasmi & convulsionibus afficit: partim periculo, funestoque eventu, quem ut plurimum comitem habet: partim etiam ipso contagio, quo aliis frequentissimo infesta existit, & facili negotio communicatur.

Pustulæ ipsæ miliares dicuntur, quoniam externa figura & magnitudine semina milii æmulantur, & asperitatem in summa cute efficiunt: quarum humor contentus de acrimonia sua caustica, partim pruritu, punctura atque ardore, quem in cute efficit, partim effectibus spasticis & convulsivis, quos sub retrocessione, aut insufficiente exclusione, in partibus nervosis producit, sufficiens testimonium præbet.

XXXVII.

Distinguitur hæc purpura ordinarie in rubram & albam, quarum hæc periculosior æstimatur præ illa.

SCHOL.

SCHOL.

Cum enim materiæ peccantis excretio, ejusque ad peripheriam cutis propulsio, absque sanguinis motu debito ac proportionato, ad cutem absolvi nequeat, hinc fit, ut sanguinis quoque portio subtilior intimius sub cutim per vasa arteriosa capillaria simul adpellatur, totaque cutis, cum inferiori pustularum ambitu, rubeat, & ita purpuram rubram dictam efficiat, cujus pustulæ tamen in apice æque albescent, humoremque limpidum continent.

Ubi autem, ex defectu sufficientis appulsus sanguinis, ambitus pustularum, & cutis simul pallefcit, atque albescit, ibi purpura alba dicitur: id quod partim contingit a primo initio eruptionis, partim sub ipsius progressu, ita ut rubedo peripheriæ ad tempus præsens dispareat, & ita ex purpura rubra, alba evadat, in utroque casu periculi plena.

In priori enim mox ab initio defectus motuum secretoriorum & excretoriorum sufficientium adparet, unde crassior quidem materiæ peccantis portio lento gradu excernitur, subtilior autem, & quæ magis activa & acris existit, circa partes internas nobiliores atque nervosas remanet, ibique effectus spasticos & fatis tragicos edit: In posteriori autem casu, ubi ex rubra demum alba evadit purpura, retrocessionis indicium adest, quæ vel a refrigerio externo, vel ab animi pathematibus, spasticas stricturas inducentibus, proficisci solet. E quibus rite pensitatis, facile adparebit fundamentum prognoseos de majore periculo purpuræ albæ, præcipue si rubræ succedat.

Quod autem aliquando dicatur, purpuram rubram & albam simul & eodem tempore adfuisse, id non intelligendum est, quasi duplex hujus adfectus species essentialiter distincta adfuerit; sed dependet hoc assertum ab inscitia & minore exercitatione ægrorum, adstantium, aut denique medicorum, summum morbi periculum adfectantium, dum revera rubra purpura adest, sed hinc inde pustulæ quædam, humorem spissio-rem ac mucidiorem, strictius albicantem, includentes, adparent, reliquæ vero tenuiorem limpidam magis atque diaphanam lympham serosam continent.

XXXVIII.

Subjectum hujus adfectus exanthematici ordinarie præ

Hh 3

aliis

aliis constituit ætas junior, & temperamentum spongiosum molle sanguineum, & sanguineo-plegmaticum, quibus communiter in specie adnumerantur puerperæ.

SCHOL.

Ordinarie quidem dictæ ætatis & constitutionis individua facilius purpuræ malignæ subjiuntur, ob humoris lymphalis majorem abundantiam, facilioremque discrasiam: interim tamen, si specialis quædam epidemica constitutio adest, & morbus hic epidemice grassatur, sine respectu harum circumstantiarum varia subjecta invadere solet: ita tamen, ut ad minimum pro majore affectus fomentatione dictæ circumstantiæ contribuant: id quod tanto magis facit simul concurrens status cacochymicus, & humorum discrasia falsa.

Puerperas quod concernit, hæc pro subjecto hujus purpuræ principali, qua tales, declarari nequeunt: quamvis enim in se verum sit, puerperas frequenter purpuram in genere, & hanc in specie experiri, id tamen essentialiter a partu & puerperio non dependere videtur, cum satis multæ adsint puerperæ, quibus tale quid non contingit: unde potius causæ occasionales, sub puerperio accedentes, accusandæ veniunt. Ad quarum classem pertinet partus laboriosus, sanguinem valde exagitans: vina aromatizata, aut remedia calidiora alexipharmaca sudorifera, post partum exhibita: regimen positive diaphoreticum, sub statu plethorico injunctum: lochialis fluxus detentio & suppressio: dispositio hæreditaria, a matribus in filias propagata; quæ omnia fomitem huic affectui majorem præbent.

XXXIX.

Causa materialis proxima purpuræ malignæ itidem est materia quedam miasmatica, subtilis, acris, caustica, & fermentescibilis, lymphæ potissimum inherens.

SCHOL.

Subtilem ac halituosam esse hanc materiam, testatur facilis ipsius communicatio per contagium, æque ac modus excretionis periphericæ: quod autem acris & causticæ salinæ indolis sit, lymphæque potissimum inherere, id adparet ex sensu illo summe molesto, rodente, ardente, pun-
gente,

gente, & cuticulæ erosione, æque ac ex effectu summe noxiæ convulsivo & spastico, si forte retrocedit, aut nimis segni opera excernitur.

Hæc itaque materia, humores acrimonia sua salina, subtiliter simul sulphurea inquinans, motuque auctiore intestino accedente, in mixtione sua turbans, præsentia sua nervosas quoque teneriores partes afficiens, naturam exstimulat, ut motus tales extraordinarios, pro tempestiva illius excretionem suscipiat, eamque tanquam acrimonia sua & humoribus, & partibus internis nobilioribus nervosis valde inimicam, ad peripheriam propellat, ubi tenerrima ipsius portio sub sudore & madore, specialissimum odorem acido-sulphureum spirante exhalare potest, reliqua vero portio mucescenti lymphæ permixta, cum hac ex sanguine ad glandulas subcutaneas deponitur, ibique pustulas miliares format, cuticulam ipsam elevando, subtiliter arrodendo, ejus secessionem furfuraceam promovet, sub qua tandem, si bene cedit, iterum disparet, & ut plurimum temporibus criticis absolvitur.

XL.

Causæ remotiores antecedentes & occasionales potissimum querende sunt in prævia dispositione ac pronitate lymphæ ad impuritatem mucidam aut salsam.

SCHOL.

Hæc enim, sicut originem ducit atque fovetur a vita sedentaria, potuum defectu, excretionum præcipue periphericarum suppressionibus, diætæ acrioris, tam salinæ, quam sulphuræ abusu, ita, si causa illa proxima miasmatica accedit, huic præcipuum fomitem insinuationis, in hæsiõis, & difficilioris exclusionis præbet.

Febres compositæ.

I.

Febres compositæ dicuntur, quæ ratione periodi ad acutas pertinent, & respectu typi, partim de continuis, partim de intermittentibus participant.

SCHOL.

Hæc febres revera ex sua essentia semper sunt continuæ atque acu-

tæ,

tæ, dum nullam intermissionem aut cessationem paroxysmorum plenariam formant, sed solum remissionem illis quoque familiarem habent: in eo autem ab acutis, & acutis simplicioribus discedunt, quod singulas paroxysmorum exacerbationes novum frigus antecedit, & intercedat.

II.

A speciali typo, quem servant hæ febres, specialem reportant denominationem.

SCHOL.

Quo magis itaque recursus paroxysmorum cum novo horrore ad typum quotidianæ simplicis semel de die accedit, talis febris nominatur quotidiana continua.

Quando vero paroxysmorum exacerbationes diebus alternis recurrunt, tertiana continua dicitur.

Si autem inter novum frigoris febrilis recursum & paroxysmi exacerbationem duo intercedant dies intercalares, quartana continua talis febris vocatur.

III.

Subjecta harum februm eadem asserimus, quæ febribus continuis simplicioribus assignavimus.

IV.

Causam materialem proximiorrem, æque ac paulo remotiorrem, itidem in genere eandem esse declaramus, a qua continuas simplices deduximus.

V.

Causam occasionalem mutationis typi verosimiliter quærimus, vel in annorum tempestate ac tempore, vel in motuum febrilium speciali consuetudine.

SCHOL.

Primum conijcere licet exinde, quod tales compositæ febres, secundum typi diversitatem ut plurimum iisdem temporibus occurrant, atque in ea incidant, quibus alias ex aëris conditione intermittentes illæ, cum quibus compositionem patiuntur, occurrere solent: unde fit, ut e. g. tertianæ

se continua, quæ est, ut incipit
et occidit, et nonnulla sunt
hæc febris

hæc febris quæ est, quæ non præter
contingit, quæ est, quæ non
tamen exponat, quæ est, quæ non
est, sed non servat, quæ est, quæ non
fracta, quæ est, quæ non
quæ est, quæ non
materia, quæ est, quæ non
continua, quæ est, quæ non

Febres duplicatae

hæc febris, quæ est, quæ non
facta, quæ est, quæ non
hæc febris, quæ est, quæ non

Sicut

hæc febris, quæ est, quæ non
hæc febris, quæ est, quæ non
hæc febris, quæ est, quæ non

hæc febris, quæ est, quæ non
hæc febris, quæ est, quæ non
hæc febris, quæ est, quæ non

hæc febris, quæ est, quæ non
hæc febris, quæ est, quæ non
hæc febris, quæ est, quæ non

hæc febris, quæ est, quæ non
hæc febris, quæ est, quæ non
hæc febris, quæ est, quæ non

II.

Febres duplicatae
hæc febris, quæ est, quæ non

tertianæ continuæ, tempore vernali, vel incipiente autumno, quartanæ autem continuæ, circa autumnum adultum occurrant, & tunc quasi epidemice grassentur.

Alterum exinde apparet, quando non præfente tali anni temporum conspiratione, sporadice saltem occurrunt, & in omnium circumstantiarum exploratione, innotescit, quod individua his febribus laborantia, alio jam tempore, intermittentibus ejusmodi febribus jam infestati fuerint, unde natura hisce motibus vel diu, vel sæpe adfuenta, nunc ingruente febre continua, eorundem motuum febrilium consuetorum reminiscitur, causa licet adæquata non præfente, & incompletas quasi paroxysmorum alternationes format.

Febres duplicatæ.

I.

Febres duplices dicuntur, quarum paroxysmi intra consuetum illud tempus, quo semel recurrere solent, bis recurrunt huncque typum semel cæptum continuant.

SCHOL.

Sic quotidiana duplex dicitur, quando intra viginti quatuor horas, bini paroxysmi plenaria decurrunt, ita ut v. g. unus illorum tempore matutino ingruat, & ante meridiem absolvatur: secundus post meridiem ejusdem diei ingruat, & versus vesperam finiatur.

Tertiana duplex agnoscitur, quando singulis diebus unus quidem paroxysmus occurrit atque absolvitur, alterni tamen paroxysmi, ratione horarum invasionis, sibi invicem respondent: ita, ut v. g. primus paroxysmorum æque ac tertius, horis antemeridianis, secundus autem cum quarto, post meridiem, ægrotantem invadant.

Quartana duplex dici suevit, quando loco duorum dierum intercalarium, uniusque febrilis, inverso plane ordine, una dies libera manet, reliquis duobus autem semper febris recurrit, quæ tamen ut plurimum horas pomeridianas, quartanæ simplici solennes, servare solet.

II.

Febres duplicata differunt a compositis.

SCHOL.

Compositæ enim ex sua essentia semper ad continuarum pertinent classẽ, licet ratione horroris intercedentis, intermittentem aliquo modo mentiantur. Duplicatæ autem, modo veræ intermittentes sunt, modo compositæ esse possunt.

Quando itaque vera & plenaria intermissio, & febrilis paroxysmi cessatio, ad novum usque horrorem intercedit, tunc simpliciter quotidianam, tertianam aut quartanam duplicem constituunt. Quodcumque autem nulla adest intermissio, sed continuitas febris in aprico est, horror autem febrilis singulas paroxysmorum exacerbationes intercedens, typo tali duplicato recurrit, tunc quotidiana, tertiana, aut quartana duplex continua, merito vocatur: de quibus præterea notandum, quod sæpius malignitatem comitem habeant.

III.

Subjecta certa harum febrium in specie determinare baud licet.

SCHOL.

Quamvis enim cholericis, & ad iracundiam proni, a quibusdam ut talia declarentur, quoniam ad motuum turbas proclives existunt, nullatenus tamen hoc a solo temperamento in specie dependet, sed quotidiana experientia docet, longe plures cholericos a febribus hisce liberos manere, quam ab illis corripuntur: unde potius hæc febrium mutatio in causarum occasionalium variarum accessu fundamentum suum habere videtur.

IV.

Causæ duplicationis febrium ut plurimum sunt occasionales, eaque variæ observantur.

SCHOL.

Causas ipsius febris in se spectatæ, hic non repetimus, cum illæ generaliores sint, vel continuæ, vel intermittentes, ad cujus classẽ respectu typi generalis pertinet. Reduplicatio autem paroxysmorum speciales utique agnoscit causas: quas ordinarie vel in erroribus diæticis: vel in animi pathematum exacerbationibus: vel in debitarum excretionum neglectionibus & suppressionibus: vel denique in turbulentis medi-

medicationibus, sub febribus simplicibus commissis atque perpessis, quærendas esse, constans observatio docet: ita ut hinc paulo rarius sit, febres ejusmodi duplicatas videre, quæ non ex simplicioribus prægressis in has degeneraverint, nisi forsitan aliquando materiæ peccantis nimia copia aut specialis dispositio, mox ab initio febris, huic schemati ansam dederit.

Febres chronicæ. Febris lenta.

I.

Febris lenta est febris chronica, continuarum typum proxime servans, ex febre antecedente alia continua, rarissime ex intermittente, orta, atque in hanc degenerata, lento quidem gradu procedens, ægros tamen valdopere debilitans, atque sudoribus largioribus enervans, & quasi ad tabem deducens.

SCHOL.

Antequam ad ipsas intermittentes febres transeamus, merito illas chronicas consideramus, quæ quasi in medio inter continuas & intermittentes positæ sunt, *lentam* nempe, & *hecticam*. De quarum priore hic loci notamus, lentam illam a Medicis dici eam ob rationem, quod neque periodo, neque impetus gradu, acute procedat, sed lento satis passu incedat, interim tamen sub illo lentore vires ægrotantium indies ita enervet, ut merito *ein schleichendes und zehrendes Fieber* vocetur.

Chronicam autem hanc febrem declaramus, quoniam, licet ratione typi ad continuarum classem revera pertineat, & spuriam quasi continuam constituat, respectu periodi tamen ab illis abludat, & ad multas septimanas, unum alterumve mensem duret, atque decursum suum protrahat.

Febrem consecrariam aut secundariam hanc lentam vocamus, quoniam admodum rarissime per se oritur, sed ordinarie ortum trahit ab aliis febribus prægressis, sive illæ simpliciter acutæ continuæ, sive compositæ, sive intermittentes denique vehementiores fuerint.

II.

Subiecta hujus febris ut plurimum sunt individua teneriora, sensibilia, & ad cholericum temperamentum magis inclinantia.

SCHOL.

Hinc videmus, faciliori negotio infantes ac fœmellas in febrem lentam delabi, si alia acuta continua laboraverint febre, quia partim debiliores, partim sensibiliores existunt.

III.

Causa hujus febris generaliores eadem sunt cum illis, a quibus febris antecedens ortum duxit.

SCHOL.

Cum enim hæc febris ex illis nata sit, liquido apparet, reliquias quasi primæ febris hic subesse, propter quas, tanquam leviores aut pauciores, lenti, sed continui motus secretorii & excretorii a natura continuantur, eum in finem, ut viscera nobiliora a labe quadam imminente, quam a reliquiarum illarum febrilium translatione accipere possent, liberentur & præserventur.

Si autem aliquando, (quod tamen rarissime accidit) citra prægressas ejusmodi febres oriatur, causæ tamen materiales cum illarum causis eadem erunt, licet gradu quantitatis aut qualitatis diversæ, ideoque minorem motuum secretoriorum & excretoriorum gradum requirentes, aut, si forsan aliquando quantitatis & qualitatis ejusdem cum illis essent, subiecta ad minimum vel robustiora, vel minus activa invadentes, in quibus a natura motus contra materiam noxiam vel minore impetu suscipiuntur, vel materia peccans faciliori negotio in corpore toleratur.

IV.

Causa specialiores & proximiores, quæ transitum illum aliarum febrium in banc promovere possunt ac solent, ut plurimum sunt occasionales.

SCHOL.

Huc referri debet regimen diapnoicum sub primariis febribus, vel a Medico non sufficienter injunctum aut observatum, vel ab ægris ipsis

ipsis neglectum atque posthabitum: quando nempe sub paroxyfmorum remissionibus madorem provenientem per immoderatas ventilationes, fragulorum remotiones, corporis jestigationes, potus frigidi immodestas ingurgitationes reprimunt atque impediunt.

Nec minus præpostera febrium primariarum tractatio medica, quando nempe, præsertim apud teneriores ægros, febres ejusmodi continuæ aut compositæ multis alexipharmacis, bezoardicis calidioribus sub æstus paroxyfmo tractatæ, aut variis tentaminibus per venæfektionen, alexipharmaca, adstringentia, opiata turbatæ fuerunt: aut intermittentes vehementiores, neglecta vera causâ, hujusque remotione per adstringentia saltem suppressæ, non vero curatæ sunt.

Febris hæctica.

V.

Hæctica febris est febris chronica, ad intermittentium typum magis inclinans, tabidam corporis consumptionem successive inducens, ordinariè visceris alicujus nobilioris læsionem vel scirrhosam, vel ulceratoriam pro fundamento habens.

SCHOL.

Chronicam ac diuturnam hanc febrem esse, evincit quotidiana observatio, dum omnibus notissimum existit, hanc febrem non modo per plures septimanas aut menses, sed multos per annos durare, ægrosque illam ferre. Quod ad intermittentium typum magis inclinet, & de harum magis indole sit, id monstrant notabiles illæ alternationes & intermissiones paroxyfmorum, quibus in specie post partum ægri affliguntur: licet enim hæctici nunquam sanitate gaudeant illæsa, tamen non omni tempore febre afficiuntur.

VI.

Differt hæc febris ab antecedente febre lenta.

SCHOL.

Confunduntur sæpius hæc febres a medicis, dum communiter pro febre essentialiter una eademque venditantur, iisque sola diversitas gra-

duſ adſcribitur, & lentæ minor, heſtica vero conſummatuſ graduſ tribuitur, in quo tamen a veritatis via aberratur. Licet enim utraq; febris chronica exiſtat, & quædam ſymptomata adſint communia, nihilominuſ tamen differentia quoad periodum, typum, cauſas, & eventum notoria utramque intercedit.

Perioduſ enim in heſtica multo longioris durationis exiſtit, quam in lenta, cum notiffimuſ ſit, heſticos veros per multoſ annos febrim hanc tolerare, & munia ſua, licet cum moleſtia, obire poſſe, cum e contrario lenta febris, quamvis diutiſ præ reliquiſ continuiſ & acutiſ decurſum ſuum ad aliquot ſeptimanas continuat, nunquam tamen ad multoſ meſeſ, longe minus autem annoſ, durare ſoleat.

Nec minus typuſ febris aliter ſe habet; dum lenta febre laboranteſ ab ipſo paroxyſmo fere continue infeſtantur, & ad laboreſ ſubeundoſ inepti redduntur; heſtici vero ut plurimuſ exacerbationeſ quaſcunq; poſt paſtum, aut notabileſ alterationeſ, temporibuſ anniverſariis patiuntur, & contabefcentiam quoque corporiſ magiſ ſucceſſivam præ illiſ experiuntur.

Cauſa vero proxima heſticae febris non eſt febris aliqua antecedent, in hanc ſolitarie tranſiens, ſed potiuſ eſt continenſ quædam, ſemperque præſenſ cauſa, ſedem ſuam habent in nobiliore quodam viſcere corporiſ interno.

Eventuſ quod attinet, ejuſque prognofiſ, notandum eſt, lentam febrim ordinariè, ſi modo recens fuerit, non admodum difficulter ſanari, cum vera heſtica potiuſ ad febreſ incurabileſ pertineat: lenta quoque ſæpiuſ in priſtinam cardinalem febrim tranſformetur, heſtica autem in aliam nunquam mutetur.

VII.

Differt non minus heſtica ipſa in ſe ſpectata, reſpectu graduſ.

SCHOL.

Aliter enim ſe gerit heſtica incipient, quæ ſæpe adeo leniſ ratione ſymptomatum exiſtit, ut præter languorem extraordinarium ægrotanteſ vix quidquam conquerantur, & difficulter ſatiſ dignoſcatur: aliter vero ſeſe habet in progreſſu, dum maniſteſtioribuſ febrilibuſ alternationibuſ ſeſe prodit, quæ per multoſ ſæpe annoſ protrahuntur, etiamſi ægroti nondum

dum lecto, aut ad minimum saltem per intervalla, affixi teneantur. Aliam denique faciem præbet, quando plane consummata existit, ægrosque continue lecto adfixos tenet, ubi vires indies decrementum capiunt, tabesque corporis de die in diem ad visum quasi increbescit. De qua graduum differentia tamen notari debet, quod aliquando individua occurrant, in quibus transitus ille ab uno gradu ad alterum, haud magnum temporis spatium requirit, sed præsentè gravi læsione partis cujusdam nobilioris, paucò sane tempore cursum suum absolvit.

VIII.

Subiecta hujus febris, ratione ætatis, esse possunt varia, respectu reliquæ conditionis autem observantur individua teneriora & sensibilia.

SCHOL.

Respectu ætatis enim videmus, tam pueros, quam adultiores & senes in hæticam delabi, imò ex una ætate ad alteram hæticam traduci: cum causæ, quas hætica agnoscit proximas, ita comparatæ sint, ut sine respectu certæ ætatis, varia invadere queant individua.

Ratione temperamenti autem sensibilia corpora ipsi magis subjiciuntur & teneriora, unde videmus, facilius sæpiusque fœminas illa laborare, & temperamenti cholericæ aut melancholicæ personas: nec tamen illæ excluduntur, quæ de sanguineo temperamento sub his simul participant, cum talia individua partim ratione texturæ corporis, partim respectu animi, & moraliter sensibiliores deprehendantur.

IX.

Subiectum causæ in hætica constituunt ordinariè partes interna nobiliores, viscerum titulum in media, & infima corporis cavitate gerentes.

SCHOL.

Id maxime adparet, quando post obitum hæticorum cadavera secantur, & ordinariè vel in pulmonibus, vel in hepate, liene, renibus, glandulis mesaraicis, imò quoque intestinis, ac utero irreparabilis aliqua labes, vel substantiam, vel officium illarum partium notoriè lædens deprehen-

prehenditur. Unde etiam aliqui medicorum ansam ceperunt, ut hecticam distinguerent in pectoralem & abdominalem: ubi tamen notamus, pulmonalem aut pectoralem hecticam nihil differre a phthisi, sed cum hac idem esse: hincque strictiori sensu & nomine hecticam semper esse abdominalem.

Facit interim hæc distinctionis cognitio multum in praxi, ut Medicus tanto cautius procedat in ipsa cura, ne forsitan tussi hecticorum occurrendo impingat, & tussim siccam hypochondriacam, scirrhis in abdomine contentis familiarem, pro phthifico-pulmonali habeat, & per usum remediorum traumatico-pectoralium, scirrhosam indurationem magis obfirmet, aut expectorantium abusu, copiosum humorum affluxum ad pulmones citra necessitatem invitet, ibique novum malum inducat.

X.

Causa hectica febris primaria & continens consistit in dictorum viscerum læsione ulceratoria, vel actu jam præserte, & increbescente, vel ad minimum ob scirrhosam dispositionem proxime imminente.

SCHOL.

Certissime enim hectica febris oritur, ubi actualis visceris cujusdam nobilis ulceratio præsto est, id quod videmus in pulmonum, hepatis, renum, aliarumque partium internarum ulceratione, quam semper & sine exceptione hæc febris comitatur: quale quid aliquando, licet longe rarius, in pancreate, glandulisque mesenterii contingere solet.

Quemadmodum vero actuales ejusmodi ulceratoriae læsiones semper & indubitate hecticam febrem comitem habent, ita quoque citra actualem talis læsionis præsentiam hectica febris adesse non solum potest, sed solet, ubi dispositio proxima ad facile subeundam ulcerationem alicujus visceris præsumitur: cujus census sunt infarctus viscerum majores, eorumque obstipationes, quibus succedunt indurationes scirrhosæ. Notum enim est, quod in visceribus contingant ejusmodi collectiones, tam ipsius sanguinis purioris, quam aliarum materiarum viscidiorum, quarum partibus fluidioribus & mobilioribus cito & repente discussis, cras-

crassior portio remanet, quæ scirrhosam talem indurationem ficescentem subit, non ita prompte in corruptionem actualem transeuntem, quæ tamen, si forsân tenuiores & agiliores humores accederent, certissime in corruptionem ulceratoriam transire posset.

Sub his circumstantiis natura damnum tale in visceribus sentiens, suscipit, quidquid in ejus potestate est, nempe motus humorum, & specialiter sanguinis, quem ad partem affectam magis adpellit, & portionis ibi infarctæ, aut hærentis, dissipationem intendit, aut, si hanc perpetrare nequit, ad minimum reliquam visceris portionem a simili labe præservare studet, quapropter motum susceptum transpressorium & appulforium sanguinis continuat, & jugi successu perennat, non tamen pari aut simili impetu, quo uti solet in dissipanda stasi inflammatoria, cum hæc præ illa periculum magis præceps & instans minetur, sed minore quidem, constante tamen gradu causæ, ad corruptionem lentiores proclivi, invigilat.

Cum vero hic motus sanguinis transpressorius in tantum præter naturalem gradum auctus, non sine omni sensibili totius motus circulatorii mutatione & exacerbatione fieri possit, hinc utique contingit, ut patientes calorem quoque præternaturalem sentiant, qui tamen secundum proportionem causæ proportionatus & lenis existit.

XI.

Differens viscerum conditio, & humorum in illis occurrentium specialis constitutio, ut causa differentis gradus atque successus febris hæctica, considerari meretur.

SCHOL.

Notandum enim est, quod infarctus & scirrhosæ collectiones, de quibus superius diximus, non semper & ubique ejusdem existant indolis, aut periculi præsentanei, sed quod utique differant ratione viscerum eorumque officii, aut structuræ, in quibus hærent. Occurrunt enim aliquando, & quidem haud raro, ejusmodi collectiones nodosæ atque scirrhosæ numero plures in pulmonibus, sub sectione cadaverum reperiundæ, quarum præsentia sufficiens testimonium in vita neque adfuit, neque progressus in ulcerosam corruptionem secutus est. Cum

enim pulmones magis nudo sanguinis motui transpresforio, attenuatorio, & calefactorio, nec non sanguinis cum lymphâ accedente intimiori permixtioni interserviant, quam actuali ipsius depurationi secretoriâ, hinc fit, ut transitus illorum nodorum haud ita promptus sit in actualem ulcerationem, quam in aliis visceribus glandulosis, aut si in ipsis pulmonibus, post rupturam vasorum, extravasatio sanguinis & hujus corruptela contingerit.

Viscera abdominis e contrario, & ex his principaliter hepar, variorum humorum circulationi ac transitui interserviunt, siquidem sanguis, bilis, lymphâ, serum per illa vehuntur, atque in illis respective secerantur & depurantur. Unde si in horum substantia tubulosa infarctus aut collectio talis contingat, ex variorum illorum humorum presentia atque concursu, aliquando etiam speciali discrasia concurrente, presentius quoque damnum & periculum corruptionis imminet, & simul tanto presentius febrî hæcticâ janua panditur.

XII.

Antecedens hujus febris causa aliquando existunt affectus dictorum viscerum progressi inflammatorii aut apostematici.

SCHOL.

Si enim horum plenaria resolutio, aut mundificatio forsân obtineri non potuit, postmodum ulcerosâ tales læsiones oriuntur, sanationem non admittentes, quibus tamen ipsa natura, ne impetuosè incrementum capiant, continuato, leni tamen, motu humorum absterforio & præservatorio quasi occurrere conatur, sub motibus huic febrî familiaribus.

XIII.

Magis adhuc remota causa sunt, omnes ejusmodi occasiones, quibus ejusmodi collectionibus scirrhis aut infarctibus gravioribus prima ansa suppeditatur.

SCHOL.

Huc merito referimus omnis generis constrictiones, vel a refrigerio externo, repente post corporis exæstuationes perpeffo, vel ab ingurgitatione potuum frigidissimorum, glaciatorum, vel a medicatione præ-

Di. Febril
ita dicitur per aliquando, v
a certis visceribus.

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

Febrî inter

præpostera aliarum per adstringentia, vel ab animi gravioribus pathematibus ortum trahentes.

Febres intermittentes.

XIV.

Febres intermittentes sunt febres chronica, continuæ, ratione typi, contradistinctæ.

SCHOL.

Sicut enim continuæ sola remissione gradus æstus febrilis, ejusque novâ exacerbatione, se manifestant, ægrumque continue sub virium comparativa debilitatione detinent; ita ex opposito intermittentes hunc suum titulum gerunt, eam ob rationem, quod non solum primum paroxysmum cum frigore, horrore, aut partium extremarum rigore & tremore, & mox subsequente æstu febrili incipiant, sed eundem quoque ad finem ita perducant, ut absoluto paroxysmo ægri plerumque & ordinarie ad orthostadium iterum perveniant, lectum dimittant, & cæteris paribus, rebus suis præesse possint, donec eodem modo sequens novus paroxysmus illos ad decumbendum cogat, ubi ut plurimum integri dies, unus vel plures intercalares, quibus ægri de paroxysmo plane nihil sentiunt, intercedunt.

XV.

Harum febrium, secundum specialissimam typi differentiam, variæ dantur species.

SCHOL.

Prout nempe unius, aut plurium dierum intercalarium numerus singulos paroxysmos intercedit, dividuntur in *quotidianas, tertianas, & quartanas.*

XVI.

Causa specificæ differentia typi, tam a materia peccantis conditione, & sede, quam a natura agendi consuetudine generali dependet.

SCHOL.

Solet equidem circa hanc febrium intermittentium materiam ordinarie quoque quæstio formari, quænam sit causa statorum atque cer-

torum temporum recursus paroxysmorum? quam plures in specifico fermento, vel materiæ peccantis specifica fermentescibili indole ponunt, putantes, hanc materiam sanguini communicatam, in illo motum fermentativum materiali contactu excitare, eumque tamdiu continuari, donec ea fermenti febrilis portio sub finem paroxysmi ejecta sit: cum autem non tota materia peccans uno paroxysmo subigatur, aut excernatur, reliquæ portiones itidem per vices ad sanguinem accedere creduntur, novumque motum fermentativum excitare putantur, unde alternationes paroxysmorum explicari posse contendunt.

Verum, licet primo intuitu probabilia hæc adpareant, & ad explicationem recursus paroxysmorum simpliciter considerati aliquatenus quadrare possent, nullatenus tamen ad explicationem statim temporis dierum atque horarum recursus sufficiunt. Unde nos potius causam statutorum illorum temporum paroxysmorum recurrentium, certique ordinis, partim in conditione materiæ peccantis, partim in ipso principio agente, id est, natura, ejusque consuetudine movendi, quærimus.

Materiam itaque quod attinet peccantem, rationi consentaneum est, quod *quotidianarum* causa materialis proxima, de bile magis participans, acrior, & magis nociva sit, si diu in corpore detineatur, quam *tertianæ* causa proxima potius in cibis dyspeptis, aut cum nausea affumtis, consistens: utriusque autem febris causa sedem in primis viis habeat, per quas, si præparata atque disposita fuerit, promte excerni potest. *Quartanæ* autem febris causa materialis, tam quantitate paucior, quam qualitate lenior existit, & præterea sedem suam non in locis ad promptas excretionem aptis, sed remotioribus visceribus, eorumque tubulis habet.

Natura autem, uti sæpius dictum est, motus contra materiam peccantem adornat ac suscipit, ex æstimatione noxæ, & facilitate successus motuum, nec non consuetudine generali movendi agit: unde materiam citius aut vehementius nocituram quotidianis motibus aggreditur, sicuti contra alteram minus nocituram alternis diebus insurgit, ita tamen semper motus adornat, ut per vices hanc materiam e primis viis ejiciat atque eliminat, per quas facillimo negotio hanc excretionem celebrare potest.

Quod

Di. Febr.

quod tamen in curam longi
ad maxime inde de
in hanc naturam fore
fide & longinquas ex
no progressus videri de
volutibus ad ago, quoniam

Febris q

Febris quotidiana est febris
in autem vices sunt paroxysmi
decursum ferunt, talis

quod chronicæ de hæc febris
remota alioque. Inter vices
herminem esse, delecta
pala spantur, tam in plus
re excludit vices, ad
fines, fuploque paroxysmi
Quod la commotio de
vices in hanc naturam
Quod hanc materiam in
vices vices, in vices
vices vices, in vices
vices vices, in vices

XVIII.

Febris quotidiana pr
vices, in vices, in vices
Kk 3

Quod autem in quartana longe tardius, leniusque motus suos instituat, id maxime inde dependet, quod in genere melancholicorum motus in statu naturali sint tardiores, humores quoque spissiores, viæ magis strictæ & longinquoiores existant, unde natura impossibilitatem celerioris progressus videns, & motibus tardioribus adueta, diutius repetitis insultibus id agit, quod in alio casu majore alacritate agere solet.

Febris quotidiana.

XVII.

Febris quotidiana est febris chronica intermittens, intra viginti quatuor horas semel paroxysmum, cum frigore & aestu febrili decurrentem formans, causam in primis viis hærentem agnoscens.

SCHOL.

Quod chronica sit hæc febris, demonstrat ipsius periodus, dum per septimanas aliquot, & ultra certos septenarios, durare solet.

Intermittentem esse, declarat typus, continuarum typo oppositus, quando plenarias, inter singulos paroxysmos intermissiones format, ægroque orthostadium concedit, ad novum usque sequentis paroxysmi accessum, singulumque paroxysmum, novo intercedente frigore, incipit.

Quod ex intermittentibus sit quotidiana, nec alia, docet specialissimus paroxysmorum recurrentium ordo, quippe qui singulis diebus semel recurrunt, & in alterum usque diem tempus intercalare permittunt.

Quod causa materialis in primis viis hæreat, evincitur ex nausea, conatibus vomendi, imo vomitibus, aut diarrhœis, huic febrī sub paroxysmis ordinarie quasi solennibus: æque ac ex methodo curatoria, qua optime removetur, si nempe hæc excretiones per artem tempestive adhibeantur.

XVIII.

Subiectum febris quotidiana præ aliis constituunt temperamenta activiora, cholericum puta, aut cholericum-sanguineum.

SCHOL.

Hæc enim temperamenta in genere ad susceptionem motuum extraordinariorum magis prona ac proclivis sunt: & cum ut plurimum causa biliosa subsit, hæc etiam temperamenta, ex faciliori ad iram proclivitate, ad hanc febrem disponuntur. Interim constitutio epidemica aliquando facit, ut alia quoque individua simul hac febre corripiantur, licet modo dicta semper præ aliis facilius hoc fatum experiantur.

XIX.

Causa materialis proxima febris quotidiana est saburra vitiosa, in primis viis hærens, & diutius ibi persistens, negotium digestionis & nutritionis successive turbans.

SCHOL.

Est hæc saburra vitiosa ut plurimum mucido-viscida, cum biliosa ex parte permixta, e reliquiis quasi ciborum ingestorum, post qualem-cunque illorum digestionem orta, quæ pro antecedente causa maxime agnoscit errores diæteticos, commissos circa ingestionem ciborum crudiorum, mucidorum, viscidorum, a quibus cruditates & saburra vitiosa primarum viarum ortum capit: quibus deinde proximam anam suppeditat commotio iracunda accedens, ut tanto facilius febrilis commotio sequatur.

Febris tertiana.

XX.

Febris tertiana est chronicarum intermittentium species, quæ typum suum specialem declarat alternatione paroxysmorum diebus alternis, ita ut semper duos inter paroxysmos, unus remaneat ac intercedat dies intercalaris.

SCHOL.

Signa hujus febris, quæ chronicam & intermittentem illam designant, generaliter eadem sunt, quæ in antecedente notata sunt, duratio nempe periodi ad aliquot septimanas, & plenaria paroxysmorum ad orthostadium usque ægri, intermissio.

Typum

Typum quod attinet specialissimum, ex signis pathognomonicis constat, hanc febrem, quo magis legitima est, alternis diebus recurrere, novosque paroxysmos formare, qui tempore matutino, intra horam nonam & duodecimam circiter, recurrere solent.

XXI.

Subiecta hujus febris præ aliis esse solent sanguinei, aut sanguineo-cholericæ.

SCHOL.

Hi enim facilius nausea corripiantur, nec non tanquam paulo mollioribus fibræ motricibus gaudentes, facilius tono ventriculi laborant debilitato: & cum de cætero facile ingluvie ac voracitate peccent, facilius quoque causam materialem hujus febris coacervare possunt.

XXII.

Causam materialem proximam hujus febris itidem ordinariè constituunt cruditates primarum viarum, in ventriculo aut duodeno hærentes, atque negotium nutritionis turbantes.

SCHOL.

Convenit hæc febris cum antecedente generaliter ratione materiæ peccantis, sedisque quam hæc occupat, ita tamen, ut tertiana magis immediate producat ab illis cruditatibus primarum viarum, quæ immediate sub pastu in his locis coacervantur, & ipsam digestionem proxime celebrandam turbare possunt, sive actu tales fuerint, quæ qualitate sua noxia primas vias prægravant, & concoctionem difficiliorem reddunt, sive quæ in se haud dyspepta existunt, sed cum nausea, aut intercurrente iracundia assumuntur, & ita a natura tanquam molesti, noxii, aut inutiles æstimantur. Testantur hoc ipsum excretionibus his febribus solennes, vomitoriarum nempe & dejectoriarum, cum reliquis motibus quasi præparatoriis, huc spectantibus, quibus materiam peccantem tempeste eicere conatur. Unde videmus, quod febricitantes ejusmodi non solum præsentis materiæ fastidio ac nausea afficiantur, sed quod desuper novam quoque ciborum ingestionem, tanquam primis viis jamjam oneratis minus convenientem, abhorreant.

XXIII.

XXIII.

Symptomata principaliora, quotidiana & tertiana ut plurimum familiaria, fere eadem sunt, & testantur de motibus natura, tunc temporis circa ventriculum susceptis, qui magis materiae praesentis evacuationi, quam novae ingestioni inservire valent.

SCHOL.

Manifestant & exerunt sese hi motus per cardialgias illas nauseabundas, & conatus vomendi, in primo principio quidem saepius ob minorem materiae peccantis dispositionem incompletos, eo tamen tempore ordinarie evenientes, quo alias cibos capere solent, aut eum, qui molestus fuit, assumerunt: qui tamen successu temporis completi fiunt, quando natura pro materia peccante immobiliore, vel emollienda, vel diluenda, viisque lubricandis, vehiculum quasi commodioris egestionis adfert, majoremque humiditatis copiam, ex ipsa humorum massa defumram, congerit atque affundit, eoque ipso excretionem per ventriculum aut intestina faciliat.

Hunc enim in finem, qui ordinario & quotidiano humorum motu obtineri nequit, sub frigore febrili pori externi corporis spastice stringuntur, & humores a peripheria versus interiora extra ordinem compelluntur, quo ipso febrilis paroxysmus initium capit, majorque humoris ferosi affusio ad ventriculum & intestina contingit, quo materia peccans ibidem hærens emolliatur, & promte per alterutram viam extrudatur, prout nempe vel materia peccans in superiore aut inferiore primarum viarum regione hæret, vel subjecta magis aut minus evemeta existunt.

XXIV.

Transitus frigoris febrilis in æstum secundum circumstantias praesentes est necessarius.

SCHOL.

Quamvis actus naturæ, quo humores versus interiora cogit, respectu illius materiae, in primis viis hærentis, subigendæ & excernendæ citra mutationem frigoris in æstum præternaturalem quadantenus sufficere possit, tamen sanguinis sub hoc rerum statu dispositio ad spissitudinem,

natu-

De Feb
necessitate in remotione
quam per motum naturæ
proprioque à certis, quæ
illis obnoxiantur. Unde
et neque tergetur, febri
peris tam exacerbat quæ
tam à impetibus compo
nent, quæ sunt paroxys
mae ventriculi.

Febri

22

Quædam est febris clera
de æstivitate ab aliis per
mota et semper inter præ
teritatem liberi dicitur.

De febris et omnibus inter
mittentibus est tunc periodi
cæ necesse, sed per hæmorrh
iam hinc committitur. Na
stima.

Quædam hæc febris apud
hinc profertur, ut de illa post
est.

Quæ non intermittit, ea
sonet, et hinc corruptis hinc
proprietatibus exantur præcip
ue hinc de præteritis de cur
torem, facilius tunc ad vari
tatem.

XXV

Quæ materiae præterita
est præterita

naturali necessitate sui attenuationem postulat, quæ aliter obtineri nequit, quam per motum auctiorem ac celeriore transpressionem per partes spongiosas & carnosas, partim auctiore respiratione, partim fortiore pulsû obtinendum. Unde non modo totus corporis ambitus incalescit, atque turgescit, sed sub continuata & repetita illa transpressione per partes tam exteriores quam internas, secretio partium heterogearum & impuritarum contingit, & ipsa sanguinis depuratio simul obtinetur, quæ finito paroxysmo per excretionem urinæ & sudoris maxime manifestatur.

Febris quartana.

XXV.

Quartana est febrium chronicarum intermittentium species, sese distinguens ab aliis per dierum intercalarium duplicationem, ita ut semper inter primum & secundum paroxysmum duo intercedant liberi dies.

SCHOL.

Hæc febris ex omnibus intermittentibus chronicæ titulum meretur, dum diutissima est ratione periodi, quam non modo per septimanas, paucosve menses, sed per semestre aut annum sæpius spatium, imo ulterius adhuc continuare solet. Reliqua ex pathognomonicis jam sunt notissima.

XXVI.

Subiecta huius febris ut plurimum sunt temperamenti melancholici personæ, aut de illo potissimum participantes.

SCHOL.

Cum enim melancholici ex naturali sua indole sanguine spissiore laborent, ac habitu corporis densiore ac strictiore difficilius ad motus extraordinarios excitantur, præcipue vegetiores & alacriores: verum ad tardiores & pertinaciores: & cum illa dispositione gaudeant respectu humorum, facilius quoque ad varios viscerum infarctus & obstructions dilabuntur.

XXVII.

Causa materialis proxima febris quartana potissimum
Coschwitzii Pathologia. LI confi-

consistit in sanguinis & humorum spissitudine ac lentore, in viscere quodam abdominis primario infarctum leniorem producente.

SCHOL.

Quando enim a causa modo dicta talis levior infarctus, in hepate, liene, aut mesenterii glandulis præsto est, natura contra illam, itidem motibus infurgit, sed longe lenioribus, aut diutius continuatis, quam in prioribus, ita ut sub hac febre magis quasi nudus humorum motus attenuatorius, quam specialis ipsius depuratio occurrat. Unde etiam huic febre notabiles excretiones minus solennes observantur, sed natura magis viscerum deoppilationi succurrere videtur. Quamobrem natura eo quasi contenta existit, quod sanguinem lentiore quoque, sed continuato diutius motu restrictorio ad partes internas comprimat atque repellat, & sub frigore diutius ibi coacervatum detineat, sub qua detentione pori & meatus viscerum distenduntur, & magis patuli redduntur, nec non ipsa materia peccans, in ipsis stagnans, lenta & viscida emollitur, & sub accessu motuum tractoriorum in hypochondriis ad absterfionem & divulsionem quasi successivam disponitur; his ita per aliquod tempus continuatis, succedit alter ille motus, a centro ad peripheriam tendens, ita tamen proportionatus, ut causæ substratæ saltem sufficiat.

XXVIII.

Causæ antecedentes & occasionales ordinariæ tales sunt, quæ a longinquo quasi, dispositionem ad infarctus & obstructions producunt.

SCHOL.

Hoc nomine ipsum temperamentum melancholicum huc referri debet, ob naturalem sanguinis dispositionem spissiolem, viarumque proclivitatem ad stricturas. Nec minus diæta crassior & crudior prægressa, præcipue e piscibus, carnibus fumo induratis, aliisque cibis vappescentibus symbolum confert, a quorum usu mucidæ & viscidæ impuritates humorum augentur, quæ successive materiam infarctuum & obstructionum in viscerum ductibus & tubulis suppeditant.

Id

Id quod tanto promptius succedit, si sub tali victu vita sedentaria cum speculationibus, timore, mœrore conjuncta, accedat: aut si excretiones naturales, præcipue sanguinæ, menstruæ & hæmorrhoidales per artificia adstrictoria, aut animi pathemata turbentur: aut denique ab aëre autumnali, sub quo hæc febris maxime familiaris est, excretionum periphericarum præclusionione, impuritates variæ in corpore coæservatæ, humorum lentescentiam producant.

XXIX.

Et typus & gradus febris quartana respondet ordine naturali, causæ febrili, ejusque conditioni.

SCHOL.

Cum enim haud adeo multa quoad quantitatem materia secernenda & excernenda sanguini inhæreat, natura tali motu contenta est, qui attenuatoriæ, & quidem modestæ discussioni sanguinis, intus hæcenus detenti, sufficit atque respondet, nec proportionem qualitatis materiæ movendæ superat, sed sanguini spissiori, difficulter alias mobili, adæquatus existit. Unde dependet calor ille languidior febrilis, sub æstu adparens, sub quo sanguis ita movetur, ut ipse non modo successive attenuetur, sed semper quoque aliqua portio illius materiæ, in viscere hærentis, simul abripiatur, & successu temporis tota illius moles consumatur: quod, cum uno quasi impetu peragi aut obtineri nequeat, natura saltem ad paucarum horarum tempus huic negotio vacat, & reliquo tempore interposito, ab illo actu quiescit, donec diebus intercalaribus præterlapsis, denuo actum priorem repetat, & pari gradu continet.

Requirat præterea rei & circumstantiarum necessitas, ut motus ejusmodi leniores sub hac febre suscipiantur, quoniam causa, uti dictum est, in obstructione aut infarctu quodam visceris, in abdomine contenti, consistit, viscera autem illa ita constituta sunt, ut simultaneos, vehementesque sanguinis impulsus, in statu etiam naturali, citra metum infarctus majoris, minus tolerare possint, nec non sanguis melancholicorum, & de hoc temperamento potissimum participantium (quibus hæc febris præ aliis familiaris esse solet) justo spissior, & ad motus citatioris ineptus est, partesque spongiosæ & porosæ minus patulæ, sed magis strictæ existunt: unde haud mirandum est, quod natura hic cir-

cumspecte agat, regulasque sanæ rationis observet, dum lenioribus illis motibus materiæ stagnantis divulsionem & absterisionem quidem intendit, sed simul majorem infarctuum successum studiosè evitare conatur, interea tamen, ne tota sua intentione frustretur, id quod uno simultaneo actu perpetrare nequit, pluries repetitis, & diutius continuatis motibus & actibus compentare intendit.

Febres anomalæ, corruptæ, & symptomatice.

I.

Febrem anomalam vocamus, quando in typo febrili notabilis aliqua irregularitas occurrit, qua a magis consueto ordine paroxysmorum abluit, licet generaliore unius febris typum servet.

SCHOL.

Sic quotidiana anomala est, quando equidem singulis diebus unum saltem paroxysmum format, eundem vero haud statis ac consuetis horis matutinis incipit, sed vel horis pomeridianis, vel vagis per totam diem, quotiescunque revertitur, modo anticipando, modo postponendo, ægrum invadit: id quod etiam in tertiana & quartana quandoque contingit, iisque anomalæ titulum acquirit.

II.

Febres corrupta dicitur, quando febris aliqua sive intermittens, sive continua, quæ antea per tempus regularis, typica & legitima fuit, ita degenerat, ut plane a typo consueto declinet, & modo hujus, modo alius febris typum assumat, aut in aliam plane specie febrem mutetur, sub qua tamen non minus corruptionis testimonia, per symptomata insolita adparent.

III. Cau-

III.

Causæ tam febrium anomalarum, quam corruptarum, ut plurimum sunt occasionales & accessoria.

SCHOL.

Dependet enim talis transmutatio febrium ordinarie vel a regimine ægri, quando vel errores diæteticos graviores sub febrili paroxysmo commisit: vel refrigeriis frivolis excretiones periphericas turbavit: vel animi pathematibus immoderatis motus inordinatos reddidit: vel denique a medico per varias artes motuum secretoriorum & excretoriorum turbationes passus est.

IV.

Symptomaticæ febres sunt, quæ cum alio morbo aut affectu cardinali conjunguntur, ita ut ab illo affectu necessitate physica, aut nexu causali non dependeant, sed per accidens, & a causâ accidentali, illi superveniunt.

SCHOL.

Accedunt ejusmodi febres, & commotiones febriles sub vulneribus gravioribus, ita ut non a vulnere in se spectato, sed ab animi percussione vel iracunda, vel terrificâ oriuntur, dum vulnus tale sæpissime sine febre præsto est, & esse potest.

Ejusdem indolis sunt quoque febres puerperarum lochiales & lactæ, quippe quæ non a puerperio qua tali dependent, aut ad illud pertinent, dum plurimæ puerperarum ab illis immunes manent: illæ autem illis succiuntur, quibus vel lochialis fluxus supprimitur, vel lactis generatio impeditur succedit.

Eundem quoque numerum subeunt febres infantum plures, quæ dentitioni, levioribus affectibus pectoris, alvi adstrictionibus, ac flatulentis retentis aliquando superveniunt: cum hi adfectus æque facile & frequenter citra febris concursum superentur.

Unde, cum omnes hæ febres, distinctas quoad essentiam species febrium haud constituent, satis esse putamus, quod paucis, in quo consistant, atque ab aliis differant, indicaverimus: eoque ipso totam febrium materiam, & pathologiæ specialis sectionem primam obsignamus.